

บทที่ 5

การเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานทางวัฒนธรรมของพิธีกรรมศพ คนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี

ในบรรดาชนชาติต่าง ๆ ในโลกชนชาติจีนเป็นชนชาติหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน และมีการสังสมสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ มาหลายชั่วอายุคน จนทำให้จีนเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก ชาวจีนนอกจากจะมีอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศของตนแล้ว ยังได้เข้าไปอาศัยอยู่ในประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลก และไม่ว่าจะอยู่ที่ใดชาวจีนส่วนใหญ่จะรู้สึกภาคภูมิใจและยึดถือปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของตนตลอดมา ดังที่มานพ ถนอมศรี (2530, หน้า 58-61) กล่าวว่า ชาวจีนเป็นชนชาติที่ฝังใจในอดีตและยึดมั่นในวัฒนธรรมของตนเองอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ใดก็ยังคงดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของชาติตนตลอดมา ศิลปวัฒนธรรมจีนจึงกระจายอย่างกว้างขวางในทุกถิ่นที่มีคนจีนอพยพไปตั้งรกรากอยู่ นับตั้งแต่ชนบทชนนิยม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ

สำหรับสังคมจีนโบราณสมัยก่อนพุทธกาล ชาวจีนมีความเชื่อว่าภายในตัวเรามีพลังชีวิตที่เหมือนดวงวิญญาณ ซึ่งคงอยู่แม้ร่างกายดับสูญไปแล้ว ในคัมภีร์โจวอี้ ใช้คำว่า เซียวสี แทนวิญญาณของการเกิด-ตาย กล่าวคือ การเกิดเป็นผลจากการสังสมพลังชีวิตที่สูงพอที่จะให้กำเนิดชีวิตใหม่ทันทีที่ชีวิตอุบัติและอยู่รอด พลังชีวิตนั้นก็ค่อย ๆ ถูกปลดปล่อยและลดลง การเกิดจึงแทนด้วย เซียว ที่แปลว่าการปลดปล่อย เสื่อมถอย พลังชีวิตจะถูกปลดปล่อยจนสูญสิ้นและตายในที่สุด เมื่อคนตายดวงจิตไม่ได้ดับสูญไปพร้อมกับร่างกาย แต่จะไปพักเป็นหนึ่งเดียวกับผืนแผ่นดิน การตายจึงแทนด้วย สี ที่แปลว่าการหยุด พัก ซึ่งระหว่างการพักนี้ดวงจิตจะมีการสังสมพลังแห่งฟ้าที่เป็นพลังหยางกระทั่งมีพลังสูงพอที่จะส่งดวงจิตนั้นไปกำเนิดใหม่ หมุนเวียนไปเป็นวัฏจักร เหตุนี้เมื่อคนจีนตายหาทางที่จะจัดการฝังศพด้วยเชื่อว่าดวงจิตของผู้ตายจะได้กลับไปพักใต้ผืนดินเพื่อสังสมพลังธรรมชาติอย่างสงบสุข ความเชื่อเรื่องเซียวสีนี้เองเป็นฐานความเชื่อที่พัฒนาไปสู่ความเชื่อเรื่อง ฮวงจุ้ย และภพภูมิใหม่ของดวงจิตที่นำพาไปโดยธารเหลือง

นอกจากนี้ คนจีนในอดีตยังมีความเชื่อที่พัฒนาต่างออกไปว่า เมื่อคนตายถูกฝังลงดิน ดวงวิญญาณจะเคลื่อนไหลไปตามกระแสของธารใต้ดินที่เรียกว่า ธารเหลือง ท้ายสุดดวงวิญญาณจะไหลรวมไปเกิดในอีกภพภูมิหนึ่ง ดังนั้นคนจีนในอดีตจึงนำศพบรรจุลงในพานะดังเรือที่จะพาดวงวิญญาณให้ลอยไปตามธารเหลือง อีกทั้งบรรจุของใช้ส่วนตัว เครื่องมือประกอบอาชีพ เครื่องประดับ ของชอบของรักของผู้ตาย และทรัพย์สินอื่นลงในพานะบรรจุศพด้วย เพื่อให้ผู้ตาย

มีไว้ใช้สอยในภพภูมิใหม่ พาหนะบรรจุศพที่วุ่นวาย ๆ แปลงจากเรือมาเป็น โลงศพที่ใช้ในปัจจุบัน ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่บรรจุในโลงศพนี้เองที่กลายมาเป็น โบราณวัตถุให้เราใช้ศึกษาศิลปะและชีวิต ความเป็นอยู่ของคนจีน โบราณ ธรรมเนียมในการบรรจุทรัพย์สินลงใน โลงศพนี้ ถูกเปลี่ยนแปลงไป เป็นเครื่องกระดาษและเผาศพให้กับคนตายในยุคช่งด้วยปัญหาความลำบากแร้นแค้นของผู้คน ธรรมเนียมการเผาศพเครื่องกระดาษสืบทอดมาจวบจนถึงปัจจุบัน

โดยปกติแล้ววัฒนธรรมจีนรับไม่ได้กับการเผาศพ และความนิยมในการฝังศพนั้นก็ยังมีมา และดำรงอยู่นับเป็นพันปีแล้ว แม้แต่ขงจื๊อเองยังได้นำพิธีกรรมในการฝังศพมาอธิบายถึงคุณธรรม ด้านความกตัญญูในปรัชญาของเขา ดังนั้น ในด้านหนึ่งการฝังศพในวัฒนธรรมจีนจึงมีความสำคัญ มาก ผู้ซึ่งเสียชีวิตไปโดยไม่มีหลุมฝังศพจึงนับเป็นเรื่องน่าสมเพชและยากแก่การยอมรับ เพราะ ไม่เพียงเป็นการตายด้วยความยากจนเท่านั้น หากแต่การที่จะมีหลุมฝังศพเพื่อให้ผู้สืบทอดสกุลไว้ เคารพสักการะยังไม่อาจเป็นไปได้ สถานการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นได้ยากในสังคมจีน เว้นเสียแต่จะเกิดภัย พิบัติทางธรรมชาติที่ทำให้เสียชีวิตผู้คน ไปนับร้อยนับพันคน กรณีของ “ไต้ฮงกง” ที่เกิดขึ้นในสมัย ราชวงศ์ซ่ง (ค.ศ. 960-1279) กับอุทกภัยที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เป็นตัวอย่างที่ดีในการอธิบาย “ศพไร้ญาติ” แต่ถึงที่สุดแล้วกรณีไต้ฮงกง ไม่ได้หมายความว่า ผู้เสียชีวิตจะขาดการเอาใจใส่ หากแต่ผู้ดูแล “ศพไร้ ญาติ” เป็นพระภิกษุ (คือไต้ฮงกง) นั่นเอง และต่อมาได้พัฒนามาเป็นมูลนิธิอุปถัมภ์เด็กตั้งในสยาม

ทุกหนทุกแห่งในประเทศไทยนั้นเต็มไปด้วยชาวจีนและลูกหลานของพวกเขา นั่นก็คือ ชาวไทยเชื้อสายจีนนั่นเอง ที่เป็นรุ่นลูก หลาน เหล่น หรือรุ่นที่ต่อจากนี้ไปอีกหลายรุ่น ประเพณี วัฒนธรรมจีนรวมทั้งคติความเชื่อทางศาสนาที่ติดมาพร้อมกับชาวจีนอพยพรุ่นแรกก็จางหายไปตาม ช่วงเวลาอันยาวนานของการตั้งถิ่นฐานในต่างถิ่น เพราะ ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาล สิ่งแวดล้อม ความเจริญขึ้นของบ้านเมือง การค้าเศรษฐกิจ และการศึกษา เราจึงได้เห็นลูกหลานชาว จีนในปัจจุบันพูดจีนได้บ้างพูดไม่ได้บ้าง หรือบางคนก็จำไม่ได้แม้กระทั่งแซ่ของต้นตระกูลตนเอง ทั้งนี้เพราะได้เปลี่ยนนามสกุลเป็นไทยมานานแล้ว อีกทั้งหัวหน้าครอบครัวก็ไม่เคยบอกเล่าเรื่องราว ของบรรพบุรุษให้ลูกหลานฟังด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันหลายประการ ลูกหลานจึงค่อย ๆ กลายเป็น ไทย กระบวนการดังกล่าวนี้จะเป็น ไปอย่างช้า ๆ จนสุดท้ายประเพณีวัฒนธรรมจีนก็ค่อย ๆ จางหายไป โดยเฉพาะพิธีกรรมศพที่เปลี่ยนจากการฝังเป็นการเผาตามประเพณีวัฒนธรรมของไทย

ปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนมีการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสาน

ชาวจีนแต่จิวที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดชลบุรีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นชาวจีนแต่จิว รุ่นแรกหรือลูกหลานที่เกิดในประเทศไทยก็ตาม ย่อมมีการติดต่อกับชาวไทยท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ทั้งสองกลุ่มชนนี้มีการเรียนรู้ การรับและการถ่ายทอดวัฒนธรรมของกันและกันจนทำให้วัฒนธรรม

พิธีกรรมศพของจีนแต่จิวบางส่วนได้รับการอนุรักษ์ไว้ บางส่วนสูญหาย หรือบางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการปฏิบัติ คติความเชื่อ หรือความหมายที่ซ่อนอยู่ในขั้นตอนของแต่ละพิธีกรรม นั่นอาจจะเป็นเพราะไม่มีการสืบทอดกันในครอบครัว หรือบางส่วนถูกผสมผสานเข้าไปในวัฒนธรรมไทย จากการศึกษพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้พิธีกรรมศพตามขนบธรรมเนียมจีนแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงและมีการผสมผสานเป็นแบบวัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยนั้นก็คือ 1. การแต่งงานและลักษณะของครอบครัว 2. ศาสนาและความเชื่อ 3. การศึกษา

1. การเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานโดยการแต่งงานและลักษณะของครอบครัว การแต่งงาน

การเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานของวัฒนธรรม โดยการแต่งงานนั้นมียู่ทั้งในชนชั้นสูงและในส่วนของราษฎรทั่วไป กล่าวคือ ในส่วนของราชตระกูลไทยนั้นมักมีการผสมผสานกันระหว่างเชื้อชาติอยู่ด้วย โดยเฉพาะเชื้อสายจีน โดยจะเห็นได้จากที่ สกินเนอร์ (2548, หน้า 24) ได้อ้างถึงงานพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่กล่าวว่า พระราชบิดาของรัชกาลที่ 1 ได้สมรสกับธิดาสาวสวยของครอบครัวจีนที่มั่งคั่งที่สุดในย่านจีน ดังนั้นจึงหมายความว่า รัชกาลที่ 1 เป็นลูกครึ่งไทยจีน ซึ่งในหนังสือ โครงกระดูกในตู้ที่เขียนโดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (2547, หน้า 10) ก็ได้มีการกล่าวถึงการผสมผสานทางด้านเชื้อชาติในหมู่ราชวงศ์ว่า เจ้าจอมมารดาอำภาในรัชกาลที่ 2 ซึ่งเป็นเจ้าจอมมารดาของกรมขุนวรจักรธรานุภาพ ผู้ซึ่งเป็นต้นราชสกุลปราโมช ต้นสกุลของท่านเป็นจีนฮกเกี้ยน แซ่หลิม

ชาวจีนแซ่หลิมผู้นี้ได้นำบุตรชายของตนมาจากเมืองจีนด้วย ชื่อเรียก นายเรียกผู้นี้ได้มีโอกาสดวายเป็นข้าราชการ และได้เป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าตากสินเป็นอย่างมาก จึงโปรดเกล้าพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนทองสี้อักษร ตำแหน่งเสมียนกรมท่าซ้าย ครั้งต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกปราชญ์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแล้ว ก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้นายเรียกเข้ารับราชการในกรมท่าซ้ายต่อไป และโปรดเกล้าฯ ให้ตัดผมเปียเพราะมีราชประสงค์ให้มีโอกาสรับตำแหน่งใหญ่โตต่อไป

ต่อมานายเรียกได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ตามลำดับจนได้เป็นพระยาไกรโกษา ซึ่งเป็นต้นตระกูลไถ่ฤกษ์ในปัจจุบัน พระยาไกรโกษามีศักดิ์เป็นลุงของเจ้าจอมมารดาอำภา และถึงแม้ว่าพระยาอินทรากร บิดาของเจ้าจอมมารดาจะเป็นข้าหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ตาม แต่ท่านก็มีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎฯ เป็นอย่างมาก ซึ่งต่อมาก็คือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เจ้าจอมมารดาได้ทำเครื่องเสวยส่งออกจากวังมาถวายโดยตลอด ด้วยความจงรักภักดีที่เจ้าจอมมารดา

มีต่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงตรัสเรียกเจ้าจอมมารดาอำภาว่า แม่ภา แต่เพียงผู้เดียวในบรรดาเจ้าจอมและเจ้าจอมมารดา ท่านผู้นั้นนั้นพระองค์ตรัสเรียกแต่นามเฉย ๆ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2547, หน้า 25-26) แสดงให้เห็นว่าชาวจีนอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองไทย และมีโอกาสเข้ารับราชการ ในด้านเศรษฐกิจการค้านั้นมักจะมีโอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคม ความสามารถเฉพาะตัวและการส่งตัวบุตรเข้ารับราชการในฝ่ายใน ถือเป็นตัวอย่างในการสร้างความสัมพันธ์กับชนชั้นปกครองอย่างเช่นในกรณีของนายริก และน้องชาย

ในส่วนของสามัญชนทั่วไปการผสมผสานด้วยการแต่งงานนั้นเกิดขึ้นโดยทั่วไป เนื่องจากในช่วงแรกของการอพยพนั้นการเดินทางเต็มไปด้วยความยากลำบาก ดังนั้นผู้ที่อพยพเข้ามาในเมืองไทยจึงมีแต่ผู้ชาย คนที่มีภรรยาแล้วก็จะให้ภรรยาดูแลบ้านที่เมืองจีน ไม่นิยมนำมาด้วย ดังนั้น สังคมจีนในประเทศไทยและจังหวัดชลบุรีก่อนปี พ.ศ. 2436 จึงเป็นสังคมที่ขาดผู้หญิงจีน ในชุมชนชาวจีนอพยพในไทยมีหญิงจีนอยู่ไม่เกินร้อยละ 2-3 เพราะผู้อาวุโสในตระกูลจีนไม่อนุญาตให้ภรรยาชาวจีนอพยพตามสามีไปในดินแดนอื่น เพราะชายชาวจีนที่อพยพไปทำมาหากิน ในดินแดนโพ้นทะเลก็มีได้ตั้งใจจะไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนเหล่านั้นเป็นการถาวร หวังเพียงไปสร้างฐานะแล้วจะกลับไปแผ่นดินแม่ ส่วนหญิงโสดยังแทบไม่มีโอกาสเลย ยกเว้นหญิงจากครอบครัวที่ยากจนมากที่ถูกละทิ้งไป

ฉะนั้นชายชาวจีนอพยพส่วนใหญ่จึงต้องอยู่เป็นโสดหรือไม่ก็แต่งงานกับหญิงชาวไทย ซึ่งในประเทศไทยไม่มีการกีดกันทางเชื้อชาติต่อการผสมกลมกลืนอย่างสมบูรณ์ ไม่มีข้อสังเกตให้เห็นในเรื่องความแตกต่างทางรูปลักษณะทางร่างกายระหว่างคนไทยกับคนจีน ส่วนเรื่องเกี่ยวกับบุตรที่เกิดจากการแต่งงานนั้นขึ้นอยู่กับอิทธิพลความสำคัญทางแม่หรือทางพ่อเป็นสำคัญ และในชีวิตการแต่งงานของลูกชายชาวจีนถือว่าเป็นการรับเข้า คือ ผู้หญิงจากครอบครัวอื่นรับมาเป็นสะใภ้ของตน ส่วนการแต่งงานของลูกสาวถือเป็นการปล่อยออก คือ ปล่อยออกจากความปกครองของตน ไปสู่ครอบครัวอื่น อย่างไรก็ตามก็คิดว่าจีนที่แต่งงานกับหญิงไทยส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนที่ตั้งรกรากในประเทศไทยในฐานะที่เป็นชาวไร่ ชาวนา หรือเป็นเจ้าของสวนเจ้าของไร่ พ่อค้าและช่างฝีมือ ส่วนพวกคนงานตามสวน ตามไร่และตามเหมืองแร่ มักจะไม่แต่งงาน มีการคาดคะเนว่าชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยประมาณครึ่งหนึ่งที่อยู่เกิน 5 ปีจะแต่งงานกับหญิงไทย (สกินเนอร์, 2548, หน้า 130)

อนึ่งหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ตั้งแต่ ค.ศ. 2463-2482 มีผู้หญิงจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น โดยมากับสามีหรือมีเจ้านั้นสามีก็กลับไปรับหลังจากที่ได้ก่อร่างสร้างตัวเป็นปึกแผ่นแล้ว แม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเต็มใจของชาวจีนในอันที่จะตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดอิทธิพลจีนขึ้นจนยากที่จะผสม

กลมกลืนได้ ชายชาวจีนยอมพอใจที่จะสมรสกับหญิงจีนด้วยกันมากกว่าหญิงไทยซึ่งเวลานี้เขามีโอกาสเลือกแล้ว และเป็นธรรมดาอยู่เองที่หญิงจีนจะดูแลบ้านตามแบบจีน บุตรที่เกิดมาก็รับเอาวัฒนธรรมแบบจีนล้วน ๆ ของพ่อแม่มากกว่าวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในเมืองต่าง ๆ ที่ชาวจีนอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมากรวมทั้งจังหวัดชลบุรีด้วย เด็ก ๆ จะเติบโตขึ้นมาภายใต้สิ่งแวดล้อมแบบจีนเกือบทั้งสิ้น พูดภาษาจีน รับประทานอาหาร และแต่งกายแบบจีน มีความรู้สึกนึกคิดและยึดมั่นในประเพณีแบบจีนด้วย เพราะแม้ว่าบิดามารดาอาจไม่ได้รับการศึกษาและไม่รู้ที่จะเข้าใจอารยธรรมจีนอย่างลึกซึ้งก็ตาม แต่ก็ยังมีความจงรักภักดีและฝังใจต่ออารยธรรมจีนอย่างลึกซึ้ง และโดยสัญชาตญาณเขารู้ว่าตนเองมาจากวัฒนธรรมจีน สิ่งเหล่านี้ย่อมถ่ายทอดไปถึงบุตรโดยตรง เมื่อบุตรเติบโตขึ้นก็ถูกส่งไปเรียนหนังสือในโรงเรียนจีน สอนภาษาจีน ขนบธรรมเนียมประเพณีแบบจีน และเรื่องราวของประเทศจีน จนจบชั้นประถมศึกษาแล้วเด็กก็มักจะออกจากโรงเรียนมาช่วยพ่อแม่ทำงานและเรียนภาษาจีนต่อในเวลาว่างคืน สิ่งแวดล้อมโดยรอบที่เด็กได้รับก็เป็นแบบจีนทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนจึงสามารถหล่อหลอมชีวิตจิตใจและความรู้สึกนึกคิดแบบจีนให้แก่เด็กได้ดีกว่าสิ่งใดทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดีในสังคมศักดินาของไทยผู้หญิงเป็นผู้ทำมาค้าขาย เพราะผู้ชายต้องเข้าเฝ้าทำราชการตามระบบมูลนายไพร่ ผู้หญิงไทยฉลาดสุ่ม เป็นการเป็นงาน เก็บความรู้สึกลง ค้าขายเก่ง จึงพิจารณาเห็นคุณสมบัติที่ดีของชายชาวจีนที่ขยันขันแข็ง สุภาพ เกรงใจ และยกย่องผู้หญิงไทยมากกว่าชายชาวไทย ผู้หญิงไทยจึงไม่รับเกียจที่จะแต่งงานกับผู้ชายชาวจีน ในส่วนของผู้อพยพชาวจีนการมีภรรยาไทยทำให้เขาได้ประโยชน์หลายประการ อันเนื่องมาจากชาติกำเนิดที่เป็นไทยของภรรยา การกู้ยืมเงินลงทุนทำได้ง่าย นอกจากนั้นการแต่งงานกับคนไทยเป็นเรื่องที่หมดเปลืองน้อยกว่าการแต่งงานในเมืองจีน

บุตรที่เกิดจากการแต่งงานระหว่างพ่อจีนกับแม่ไทยเกือบทั้งหมดพูดภาษาได้ ทั้งภาษาไทยของแม่และภาษาจีนของพ่อ จะแสดงตัวเป็นไทยหรือจีนก็ได้ ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 24 วัฒนธรรมของชาวจีนท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงไปเข้ากับวัฒนธรรมไทย ทำให้ช่องว่างระหว่างชีวิตความเป็นอยู่สองแบบหมดไป ทำให้ลูกหลานจีนที่เกิดในประเทศไทยเข้ากับสังคมไทยได้ง่าย (สกินเนอร์, 2548, หน้า 131) ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“เรื่องนี้มาจากความทรงจำจากการที่ได้รับฟังมาจากเตี้ยและญาติให้ฟังว่า เตี้ยของตนได้อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดชลบุรีนานแล้วน่าจะเป็นในราวก่อนสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากในช่วงนั้นในประเทศจีนเกิดสงครามขึ้นในประเทศจีนและอีกอย่างมีความยากลำบากในการทำมาหากินเนื่องจากเป็นเพราะจากภัยสงครามหรือความแห้งแล้งหลายอย่างประกอบกันและ

ครอบครัวอดอยากมาก จึงได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้ชายหลายคนในละแวกบ้านเดินทางมาทำมาหากินในประเทศไทย เตี้ยมีเมียและมีลูกที่เมืองจีนอยู่แล้ว แต่ไม่สามารถนำลูกเมียเดินทางมาด้วยกันได้อีกอย่างหนึ่งเดียวก็มีความตั้งใจว่าถ้ามีเงินเก็บสักก้อนที่สามารถทำให้ครอบครัวที่เมืองจีนอยู่ได้โดยไม่ลำบากก็จะกลับไปไม่ได้คิดจะตั้งรกรากอยู่ที่เมืองไทย ซึ่งในเรื่องนี้ตนเองได้สังเกตเห็นในตอนเป็นเด็กว่าขณะที่อยู่เมืองไทยเตี้ยไม่เคยปลูกต้นไม้เลย เพราะเตี้ยพูดเสมอว่าที่นี่ไม่ใช่บ้านเขาไม่รู้เตี้ยจะปลูกทำไม ไม่ใช่แผ่นดินเกิดของตน อย่างไรก็ตามเสียเตี้ยก็ต้องกลับไปตายที่เมืองจีน ขณะที่เตี้ยทำมาหากินอยู่ในจังหวัดชลบุรีขณะนั้นก็ทำอาชีพค้าขายเก็บเล็กผสมน้อยไปเรื่อย ๆ พอเก็บเงินได้เป็นก้อนก็ส่งไปให้ครอบครัวที่เมืองจีนเป็นระยะ ๆ ซึ่งในขณะนั้นจะมีคนในหมู่บ้านที่มาจากเมืองจีนด้วยกันเขาจะกลับเมืองจีนอยู่เสมอ ๆ และทำหน้าที่รับฝากเงินจากคนจีนที่เมืองไทยนำไปให้ญาติที่เมืองจีน โดยมีค่าจ้างเป็นเงินตามที่ตกลงกันขณะนั้น

ในขณะที่อยู่ในชลบุรีเตี้ยก็ได้แต่งงานกับคนไทยพื้นบ้านซึ่งเป็นแม่ของตน มีลูกด้วยกัน 4 คน โดยมีตนเป็นลูกผู้หญิงคนเดียว การอบรมสั่งสอนลูก ๆ ก็จะเป็นไปในแบบของชนบทธรรมเนียมจีน ถึงแม้ว่าเตี้ยจะมีครอบครัวอยู่ที่นี้เตี้ยก็ยังส่งเงินไปให้แม่ใหญ่ที่เมืองจีนอยู่ไม่ขาดและขณะนั้นฐานะของครอบครัวก็ดีขึ้นมากเตี้ยก็มักจะเดินทางไปเยี่ยมครอบครัวที่เมืองจีนด้วยตนเองเสมอและทุกครั้งที่ไปก็จะพาลูก ๆ ไปด้วย และก็เคยพยายามหลายครั้งที่จะพาครอบครัวที่ชลบุรีกลับไปตั้งรกรากที่เมืองจีน แต่แม่ไม่ยอมไป จนครั้งหลังสุดเตี้ยกลับไปเยี่ยมครอบครัวที่เมืองจีนและไม่ได้กลับมาชลบุรีอีกเลย เนื่องจากได้เสียชีวิตที่บ้านเกิดของตนเอง

ต่อมาเมื่อแม่เสียชีวิต ถึงแม้ว่าแม่จะเป็นคนไทยแต่การจัดการศพของแม่ก็เป็นไปตามแบบพิธีกรรมแบบจีนนั่นคือ การฝัง เนื่องจากพี่ชายคนโตมีความเป็นจีนมาก เพราะมีความใกล้ชิดกับเตี้ยมากกว่าลูกคนอื่น โดยครอบครัวคนจีนจะให้ความสำคัญกับลูกชายคนโตมากเป็นพิเศษอยู่แล้ว และเตี้ยยังเคยพาพี่ชายคนโตไปอยู่เมืองจีนมาระยะหนึ่งเพื่อให้กลายเป็นคนต่างด้าวเพราะเตี้ยไม่อยากจะให้ลูกต้องไปเกณฑ์ทหาร ในสมัยนั้นคนต่างด้าวไม่ต้องเข้าเกณฑ์ทหาร และการอบรมสั่งสอนของลูก ๆ ในครอบครัวของเราก็จะเป็นแบบจีนแท้ ๆ ด้วยโดยเตี้ยจะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อลูก ๆ มากที่สุด

ก่อนแม่เสียพี่ชายได้ซื้อที่ดินทำสวนขุดที่หนองมนไว้สำหรับแม่และตนเองไว้ พอแม่เสียก็นำร่างของแม่ไปฝังไว้ที่นั่น และตอนนี้พี่ชายคนโตและพี่สะใภ้ก็เสียชีวิตลงแล้วก็ฝังอยู่ที่นั่นเหมือนกัน ซึ่งก็ดูเป็นเรื่องธรรมดา เพราะคนจีนในรุ่นนั้นจะไม่ค่อยนิยมการเผาแบบคนไทยเท่าไรหรอกถ้าเลือกได้ก็จะใช้การฝังตามแบบจีน สำหรับตนเองนั้นนั้นมีสามีเป็นคนไทยแท้ ก็ตามธรรมเนียมลูกสาวคนจีนเมื่อแต่งงานก็ต้องไปเป็นคนของครอบครัวฝ่ายชาย ตนเองก็ไปอยู่บ้านของสามีในขณะที่ยู่ที่นั่นก็ได้เรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีแบบไทย ๆ หลายอย่างภายในครอบครัวและกลุ่มเครือ

ญาติของสามีซึ่งเป็นคนไทยจนตนเองมีความรู้สึกว่าคุณเคยกับวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมที่สัมผัสภายนอกครอบครัวก็เป็นแบบไทย ๆ ด้วย ก็เลยไม่รู้สึกลำบากใจเท่าไร ในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย เมื่อสามีตายตนเองก็มีหน้าที่จัดงานศพให้สามีโดยเลือกวิธีทำพิธีกรรมศพแบบไทย ๆ และเผาศพด้วย มันก็สะดวกดี เผลอเสร็จเราก็เก็บกระดูกใส่โกศมาไว้บูชาที่บ้าน ถึงเวลาจะทำบุญไปให้แล้วจะทำตอนไหนก็ได้ ซึ่งตนเองก็ได้ใส่บาตรกรวดน้ำส่งไปให้อยู่เสมอไม่ขาดสำหรับตนเองนั้นถึงจะเป็นลูกจีนแต่ก็บอกลูกไว้เสมอว่าถ้าแม่ตายก็ให้เผาย่าฝิงเป็นอันขาด เพราะมันยุ่งยากมากให้เผาไปเลยถึงเวลาที่ทำบุญให้บ้างก็แล้วกัน ซึ่งจากการสัมผัสหลาย ๆ ครอบครัวก็มีลักษณะเป็นเช่นนี้คือเลือกที่จะใช้การเผาศพแทนการฝังศพแบบจีน

(นพพรพรรณ แซ่เตียว, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2556)

สรุป การแต่งงานกับคนไทยของชาวจีนอพยพ นำมาสู่การสร้างครอบครัวของกลุ่มชาวจีนอพยพ ซึ่งในช่วงชีวิตของชาวจีนรุ่นแรก ๆ ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสังคมแบบจีนดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น ในระยะต่อมาการดำรงสังคมและวัฒนธรรมแบบจีนในจังหวัดชลบุรีได้ดำเนินไปท่ามกลางการผสมผสานทางวัฒนธรรมผ่านการแต่งงานกับคนท้องถิ่น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้นำมาสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกันแม้ว่าส่วนใหญ่ผู้ชายชาวจีนมีความต้องการให้เรียนรู้ในวัฒนธรรมจีนในวัฒนธรรมจีนของตนมากกว่าที่ฝ่ายชายจะเรียนรู้ในวัฒนธรรมไทย แต่อย่างไรก็ดีลักษณะดังกล่าวไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดชลบุรี โดยบรรดาชาวจีนต่างเริ่มมองเห็นข้อดีของการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยโดยเฉพาะในยุคที่รัฐบาลต่อต้านชาวจีนและความเกลียดชังชาวจีนได้ทวีความรุนแรงขึ้น นำมาสู่การแบ่งแยกความเป็นไทยและความเป็นจีน คนจีนหลายคนได้ใช้ช่องทางการแต่งงานกับคนไทยในการผสมผสานกลมกลืนความเป็นไทยให้เกิดขึ้น แม้ว่าจะเป็นภาระกระทำเพื่อปรับตัวตามสถานการณ์ก็ตาม ความเป็นจีนและไทยได้เกิดการผสมผสานขึ้นผ่านการแต่งงานมีผลให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมและสังคมระหว่างกันได้ดียิ่งขึ้น การรับและการถ่ายทอดวัฒนธรรมของกันและกันจนทำให้วัฒนธรรมของจีนแต่จิวบางส่วนได้รับการอนุรักษ์ไว้ บางส่วนสูญหายไปเพราะไม่มีการสืบทอดกันในครอบครัว บางส่วนถูกผสมผสานเข้าไปในวัฒนธรรมไทย อนึ่งแม้ในสมัยก่อนชาวไทยและชาวจีนบางกลุ่มจะมีการถือเรื่องการแบ่งแยกเชื้อชาติแต่ปัจจุบันแทบจะไม่มี การแบ่งแยกเชื้อชาติให้เห็น คนไทยรับเอาวัฒนธรรมจีนไปปฏิบัติในหลาย ๆ เรื่องและชาวจีนก็เช่นกัน ลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดชลบุรีเรียกตนเองว่า “ชาวไทยเชื้อสายจีน” ด้วยสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยแต่ก็ยังคงรำลึกถึงบรรพบุรุษและยังรักษาประเพณีของตนไว้

ลักษณะของครอบครัว

แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ขนาดของครอบครัว และ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

1. ขนาดของครอบครัว

ครอบครัวของชาวจีนในสมัยโบราณ ตามขนบจารีตประเพณีในสมัยโบราณของจีนผู้คนจะยกย่องเชิดชูครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยายประกอบด้วยครอบครัวมากมายของญาติพี่น้อง ลูกหลานอยู่รวมในครอบครัวเดียวกัน การแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่ถือเป็นเรื่องน่าละอาย ครอบครัวในอุดมคติของคนในสมัยนั้นจะต้องมีสมาชิกในครอบครัวสี่หรือห้ารุ่นอยู่รวมในบ้านเดียวกัน คือ รุ่นอาวุโสกว่า ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า และรุ่นอ่อนอาวุโสกว่า ได้แก่ รุ่นลูกและรุ่นหลาน ระบบการปกครองภายในครอบครัวใหญ่นี้คือ ระบบอาวุโสและถือลำดับรุ่นของสมาชิกในครอบครัวอย่างเคร่งครัด หัวหน้าครอบครัวมีอำนาจเด็ดขาดในการจัดการเรื่องราวต่าง ๆ ภายในครอบครัว โดยที่ผู้อ่อนอาวุโสขึ้นไม่มีสิทธิ์แสดงความคิดเห็นหรือคัดค้านใจ และ “การเลี้ยงดูผู้สูงอายุ” เป็นรูปแบบการเลี้ยงดูผู้เฒ่าผู้แก่ของครอบครัวจีนสมัยโบราณ ชาวจีนถือว่าพ่อแม่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูลูกจนเติบโตใหญ่ เมื่อพ่อแม่แก่ชราลูก ๆ ก็ควรแสดงความกตัญญูทดแทนด้วยการเลี้ยงดูบุพการีในยามที่ท่านแก่ชรา ดังนั้นคนจีนจึงชอบที่จะอาศัยอยู่ในครอบครัวที่อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา พ่อแม่ และลูกหลาน รูปแบบของการแต่งงานมักจะเป็นไปในรูปของการคลุมถุงชน โดยพ่อแม่จะเป็นผู้ที่จัดการในเรื่องของการหาคู่ครองให้แก่บุตรของตนผ่านแม่สื่อหรือพ่อสื่อเป็นตัวกลาง เพราะในความเป็นจริงแล้วเรื่องของการแต่งงานเป็นเรื่องของพ่อแม่มากกว่าเป็นเรื่องของคู่บ่าวสาว ซึ่งให้ความสำคัญกับการกำเนิดและเลี้ยงดูลูกชายมากกว่าลูกผู้หญิง เช่นเดียวกับการให้ความสำคัญลูกหลานผู้ชายมากกว่าหลานผู้หญิง และต้องการมีลูกจำนวนมาก ๆ เพื่อไว้ใช้เป็นแรงงานของครอบครัว จะได้ไม่ต้องไปหาแรงงานจากภายนอก โดยจำนวนที่เป็นมงคล คือมีลูกชายห้าลูกหญิงสอง เป็นจำนวนบุตรที่คนจีนชอบที่สุด ถือว่าเป็นจำนวนที่ประเสริฐ ผู้ที่มีบุตรตามจำนวนนี้ถือว่าเป็นผู้มีโชคลาภ และชาวจีนก็มีความเชื่อเรื่องการไม่ทอดทิ้งเมียคนที่หนึ่ง ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะมีเมียอีกกี่คนก็ตาม จะต้องมีการอุปการะเลี้ยงดูเมียคนที่หนึ่งเช่นเดิม

ระบบครอบครัวของคนจีนแต่จ้าวเป็นครอบครัวใหญ่ นับจากตนเองขึ้นไป 4 ชั่วคน ลงไป 4 ชั่วคน เป็น 9 ชั่วคน ดังนี้ เทียด-ทวด-ปู่-พ่อ-ตัวเอง-ลูก-หลาน-เหลน-โหล่น (หรือ) ถ้าญาติใน 9 ชั่วคนนี้ตายอยู่ต้องไว้ทุกข์ให้ ชุดไว้ทุกข์มีต่างกันเป็น 5 แบบ ตามความเป็นญาติสนิทหรือห่าง เรียกว่า “โหวงชก” ตามวัฒนธรรมจีนเก่าญาติใน 9 ชั่วคนนี้ถือเป็นครอบครัวเดียวกัน แต่ปกติจะอยู่กันเห็นกันอย่างมาก 5 ชั่วคน ถ้าบุพการีเราอายุยืนตัวเราเองก็จะเกิดทันเทียด และถ้าตัวเราอายุยืนมากก็จะอยู่จนเห็น โหล่น หรือศัพท์โบราณเรียกว่า หลือ ตัวเราเองจึงได้เห็นคนในวงศ์ตระกูลถึง

9 ชั่วโมง แต่จะได้อยู่รวมเรือนกัน 5 ชั่วโมง เรียกว่า โหงวสี่ตั่งตั่ง ถือเป็น ฮก คือ บุญวาสนา สูงสุดของวงศ์ตระกูลเพราะหาได้ยากยิ่ง ส่วนมากจะทันกันแค่ 3 ชั่วโมงจากปู่ถึงหลาน สมัยก่อนคนอายุสั้นที่จะทันเห็นกัน 4 ชั่วโมงมีน้อย ทันเห็นกัน 5 ชั่วโมงหายากมาก จึงถือเป็น บุญวาสนา (ฮก) สูงสุด คตินิยมนี้เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนจีนมีครอบครัวเร็วแต่ไม่ว่าจะอยู่ร่วมกัน 3 , 4 หรือ 5 ชั่วโมงก็ถือเป็นครอบครัวเดียวกัน มีและใช้ทรัพย์สินร่วมกันตามระบบกงสี (ถาวร สิกขโกศล, 2552, หน้า 204-205) นั้นแสดงว่าในอดีตมักนิยมแต่งงานเร็ว และถือว่าการมีครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อถึงวัยรุ่นก็มักจับแต่งงานอีกทั้งยังนิยมมีลูกมากอีกด้วย เพราะเชื่อว่าจะทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง และนิยมให้ลูกหลานเป็นกำลังสำคัญในการทำงาน แต่ปัจจุบันคนไทยเชื้อสายจีนกลับมีลูกช้าลง การเป็นพ่อเป็นแม่ก็มีอายุที่มากขึ้น ซึ่งรัฐบาลเองก็อยากให้เป็นอย่างนั้น เพราะต้องการให้เกิดครอบครัวที่มีคุณภาพ

นอกจากนี้ในเรื่องของขนาดครอบครัวตามแนวคิดทางเชื้อชาติที่ชาวจีนรับมาจากขงจื้อ ได้มีผลต่อการสร้างความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นภายในครอบครัวจีน โดยหลักการทางศีลธรรมของจารีตจีนได้เน้นความสัมพันธ์ของบุคคล 5 ประการ คือ ระหว่างกษัตริย์กับไพร่ฟ้า บิดากับบุตร พี่ใหญ่กับน้องเล็ก สามกับภรรยา และเพื่อนกับเพื่อน ตามหลักความสัมพันธ์นี้ 3 ใน 5 เป็นเรื่องของครอบครัว โดยเฉพาะความกตัญญู ได้กลายเป็นแกนสำคัญของคุณธรรมจีน แนวความคิดเกี่ยวกับความกตัญญูได้รับการพัฒนาต่อมาจนกลายเป็นหน้าที่ เป็นต้นว่า บุตรเคารพบิดามารดา น้องเล็กเคารพพี่ใหญ่ และกลายเป็นรูปแบบแห่งความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ครอบครัวขยายคือครอบครัวในอุดมคติของชาวจีน การมีครัวเรือนอาศัยอยู่ในครอบครัวใหญ่สลับซับซ้อนมากเพียงใดย่อมเป็นการบ่งบอกถึงความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวนั้นเป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าในสังคมจะมีการแบ่งแยกครอบครัวตามลำดับชนชั้นเป็นครอบครัวผู้ดีและครอบครัวสามัญชน แต่ส่วนใหญ่แล้วครอบครัวของชนชั้นล่างก็มักจะยึดถือวิธีการดำเนินชีวิตของครอบครัวผู้ดีเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตาม ทำให้ครอบครัวจีนมีลักษณะโครงสร้างที่สำคัญร่วมกันอยู่ 5 ประการ คือ

1. สนับสนุนการจัดตั้งครอบครัวขยายให้มีสมาชิกอยู่ร่วมกันให้ได้มากที่สุด
2. มีรากฐานการเคารพบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษฝ่ายบิดา
3. เน้นความสำคัญของการสืบทอดมรดกจากบิดาสู่บุตรชาย
4. ให้ความสำคัญกับการรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของวงศ์ตระกูล
5. มีความเคารพยำเกรงต่อคำสั่งของหัวหน้าครอบครัว (Ching, 1953, pp. 272-273)

ระบบโครงสร้างของครอบครัวชาวยุโรปนี้มีประวัติความเป็นมายาวนานนับตั้งแต่สมัยก่อนคริสตกาล ดังปรากฏหลักฐานร่วมกับการใช้แซ่หรือชื่อตระกูล การคงอยู่ของระบบดังกล่าวนี้ให้ความสำคัญกับเพศชายเป็นอย่างมากในการรับช่วงมรดกและสืบทอดวงศ์ตระกูล จึงทำให้เกิดการแบ่งฐานะและบทบาทของสมาชิกแต่ละคนไว้อย่างชัดเจนนับตั้งแต่กำเนิด

การปลูกฝังความคิดให้สมาชิกสืบทอดระบบโครงสร้างครอบครัวมีรากฐานมาจากการอบรมเลี้ยงดูในวัยเยาว์ และสภาพแวดล้อมภายในครอบครัวที่เติบโตขึ้นมาร่วมกับญาติพี่น้องจำนวนมากซึ่งมีอาวุโส และฐานะเหลื่อมล้ำกัน เด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวชาวยุโรปจะมีความคุ้นเคยกับการมีบทบาท และหน้าที่ของตนที่ชัดเจนมั่นคง ท่ามกลางสถานะแวดล้อมที่มีระเบียบแบบแผนตามลำดับอาวุโส ผู้น้อยต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ ผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดในครอบครัวจะเป็นที่เคารพยำเกรงอย่างยิ่งในครอบครัว ส่งผลทำให้เกิดความรู้สึคว่าตนเป็นส่วนประกอบย่อยของครอบครัวที่ใหญ่โต ทำให้เกิดความคุ้นเคยกับสภาพการดำเนินชีวิตของครอบครัวที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

อีกทั้งการให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิงมีผลทำให้บิดามารดามีหน้าที่รับผิดชอบอย่างสูงต่อครอบครัว นอกจากหน้าที่ในการเลี้ยงดู ปกป้อง อบรมสั่งสอนบุตรแล้ว บิดายังต้องควบคุมให้บุตรหลานอยู่ภายใต้กรอบระเบียบของครอบครัวเสมอด้วย เมื่อมีสมาชิกคนใดประพฤติตนนอกกรอบนอกทาง บิดาจะเป็นผู้ตัดสินความผิด การลงโทษมิใช่เพียงทำให้สำนึกต่อความผิดของตนเท่านั้น แต่มีความหมายรวมไปถึงการรักษาความเป็นระเบียบแบบแผนและความสงบสุขของครอบครัวด้วย ด้วยเหตุนี้ในทางปฏิบัติบิดาจึงมีอำนาจเหนือกว่ามารดา ได้รับการยกย่องให้เกียรติสูงกว่า มีอำนาจเด็ดขาดกว่า จึงมีผลให้เป็นแบบอย่างต่อบุตรชายยึดถือดำเนินรอยตามในทางกลับกันฐานะของบิดาในครอบครัวจะเป็นที่น่าเคารพยำเกรงมากกว่าน่าเคารพรัก

ครอบครัวชาวจีนมีขนาดและองค์ประกอบที่แตกต่างจากครอบครัวไทย ตามแนวความคิดแบบจีนดั้งเดิม ชาวจีนหลายชั่วอายุคนจะอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ภายใต้หลังคาเดียวกัน แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันจะทำเช่นนั้นได้ก็ต่อเมื่อเป็นครอบครัวที่มั่งคั่งร่ำรวย เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขบังคับที่ทำให้ครอบครัวของคนจีนมีขนาดเล็กลง องค์ประกอบของครอบครัวจึงเป็นแบบครอบครัวเล็กที่ประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตรเท่านั้น ขนาดของครอบครัวจีนที่เล็กลงเช่นนี้ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากขนาดของครอบครัวจีนในชาวจีนรุ่นปู่ย่า ซึ่งเป็นครอบครัวขนาดใหญ่หรือขนาดกลาง ครอบครัวแบบนี้จะประกอบไปด้วย บิดา มารดา บุตรสะใภ้ และหลานเป็นอย่างน้อย โดยเฉพาะบุตรชายคนโตจะต้องอยู่กับบิดามารดา ทำให้สะใภ้คนโตและหลานเข้ามาอยู่รวมกัน ถ้าบุตรชายคนรองแต่งงานอาจต้องแยกครอบครัวออกไป โดยการแบ่งมรดกให้ส่วนหนึ่ง (สกินเนอร์, 2548, หน้า, หน้า 57)

นอกเหนือจากอิทธิพลทางเศรษฐกิจที่ทำให้ขนาดครอบครัวของคนจีนเล็กลงแล้ว ค่านิยมการมีหลายภรรยาตามแบบจารีตจีนของกลุ่มชนชั้นสูงชาวจีน ก็กำลังเสื่อมถอยลงอย่างรวดเร็ว อันสอดคล้องกับค่านิยมสมัยใหม่ เมื่อค่านิยมของการมีหลายภรรยาหมดไป ค่านิยมของการมีครอบครัวแบบขยายได้ค่อย ๆ หมดไปด้วย ชาวจีนรุ่นหลังส่วนใหญ่จึงมีภรรยาเดียว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาระดับสูงเพียงใด ร่ำรวยเพียงใดและความคิดสมัยใหม่เกี่ยวกับภรรยาเดียวได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในชุมชนชาวจีน

นอกจากนี้ทั่วโลกยังมีการเปลี่ยนแปลงขนาดและโครงสร้างของประชากรอย่างแพร่หลาย โดยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประชากรโลกมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยปรากฏการณ์นี้เรียกว่า “Baby boom” หมายถึง การมีทารกเกิดใหม่มากกว่าปกติ นอกจากนี้ความก้าวหน้าทางการแพทย์ส่งผลให้ทารกที่เกิดใหม่มีอัตราการอยู่รอดสูงขึ้น และผู้สูงอายุมีอายุยืนขึ้น ในทศวรรษที่ 1950 จึงมีการดำเนินการลดอัตราการเพิ่มของประชากร โดยมาตรการที่ใช้ได้แก่ การส่งเสริมการคุมกำเนิด การรณรงค์ให้มีการวางแผนครอบครัว การให้ความรู้แก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป จนมาถึงทศวรรษที่ 1960-1970 อัตราการเพิ่มของประชากรได้ลดลง สาเหตุของการลดลงของประชากรไม่ได้มาจากมาตรการข้างต้นเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ประกอบและปัจจัยที่สำคัญได้แก่

1. ผู้หญิงทั่วโลกมีการศึกษา และโอกาสในการทำงานมากขึ้นทำให้แต่งงานช้าลง ขณะเดียวกันการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงส่งผลให้ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกได้อย่างเต็มที่
2. การเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ทำให้ไม่ต้องใช้แรงงานมากเหมือนเมื่อก่อน
3. การเปลี่ยนแปลงสู่สังคมเมือง การดำเนินชีวิตในสังคมถ้ามีลูกมากค่าใช้จ่ายก็สูงตามไปด้วย

4. พัฒนาการด้านการแพทย์และสาธารณสุขทำให้การตายของทารกเกิดใหม่ลดลง จนไม่จำเป็นต้องมีลูกมากเพื่อเผื่อมีการตายเกิดขึ้นเหมือนในอดีต

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นเป็นผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมสู่ความทันสมัย ประเทศที่มีระดับการพัฒนาก้าวหน้าหรือประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีการอัตราการเพิ่มของประชากรลดลงอย่างรวดเร็วกว่าประเทศกำลังพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องนโยบายเกี่ยวกับการสนับสนุนให้มีการเพิ่มประชากรมาเป็นการจำกัดการเพิ่มขึ้นของประชากรผ่านการควบคุมระบบเจริญพันธุ์ของไทย หรือการเปลี่ยนแปลงแบบแผนจากการมีลูกมากที่ได้รับการส่งเสริมในสมัยทศวรรษ 2480 มาเป็นการมีลูกน้อยนั้น สัมพันธ์กับบริบททางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการขยายตัวของวิถี

การผลิตแบบทุนนิยม การครอบงำของระบบอุดมการณ์แห่งการพัฒนา การเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของไทยให้เป็นแบบเงินตรา การส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อขายแทนการเพาะปลูกและผลิตเพื่อยังชีพ และแบบแผนการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนอยากซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อความสะดวกสบาย ไม่ใช่แค่เพียงสิ่งที่เป็นพื้นฐานในชีวิตให้อยู่รอดเท่านั้น ผนวกกับการขยายตัวในด้านการศึกษา และกลไกด้านสาธารณสุขสมัยใหม่ ซึ่งทำให้ทั้งคนเมืองและชนบทมองว่าการมีลูกมากเป็นภาระทางเศรษฐกิจ มากกว่าจะเป็นกำลังสำคัญที่จะมาช่วยกันทำงานในครอบครัวเหมือนในอดีต ความต้องการจำกัดการเจริญพันธุ์ที่เริ่มเห็นในหมู่คนเมืองจึงขยายตัวออกไปในท้องถิ่นชนบทพร้อมกับการขยายตัวของทุนนิยม หรือระบบการผลิตเพื่อตลาด รวมทั้งระบบกลไกของราชการ

การปฏิบัติการของรัฐในการที่จะควบคุมระบบเจริญพันธุ์ของคนไทยเห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงการเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนา และการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับแรกของไทย โดยมีการประกาศนโยบายวางแผนครอบครัวในปี พ.ศ. 2504 และมีนโยบายวางแผนครอบครัวแห่งชาติในปี พ.ศ. 2513 งานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิวัติขนาดของครอบครัวในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่าแนวคิดที่ส่งเสริมการคุมกำเนิดได้เข้าแทนที่แนวคิดในเรื่องการส่งเสริมให้มีลูกมาก ซึ่งรัฐไทยนับตั้งแต่อดีตแล้วแต่แสวงหาการเพิ่มจำนวนประชากรในรัฐ เนื่องด้วยแรงงานคนเป็นกำลังสำคัญในการผลิตของรัฐ ในขณะที่เทคโนโลยีที่ช่วยในการผลิตยังอยู่ในระดับต่ำ และมีที่ดินรกร้างยังมีได้ทำประโยชน์อยู่มากมาย ดังนั้นความพยายามที่รัฐใช้ในยุคจารีตจึงเป็นในลักษณะของการกวาดต้อนเชลยศึกที่ได้จากการสงคราม การรับผู้ลี้ภัย และรับผู้อพยพแรงงานเงินเข้ามา ในขณะที่แรงงานการผลิตในระบบเกษตรกรรมก็ทำให้ครอบครัวหนึ่ง ๆ แสวงหากำลังคนเข้ามาช่วยทำการผลิตในครัวเรือน การมีลูกมากจึงเป็นการเพิ่มกำลังการผลิตมิได้เป็นภาระ แต่เมื่อรัฐไทยสมัยใหม่ที่กำหนดด้วยเส้นพรมแดนอันชัดเจนไม่สามารถทำให้รัฐเพิ่มกำลังแรงงานได้จากการเกณฑ์เชลยหรือรับผู้อพยพลี้ภัยเข้ามาได้โดยง่ายเช่นในอดีต ถึงที่รัฐไทยทำได้จึงมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมให้คนมีลูกมากและลดอัตราการตายของประชากรลง และกลายเป็นแนวคิดอุดมการณ์หลักของรัฐมาโดยตลอด

แนวคิดเรื่องการคุมกำเนิดนั้นเริ่มต้นขึ้นในวงการแพทย์ก่อนเป็นหลัก ตั้งแต่ทศวรรษ 2480 ในขณะที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในนโยบายส่งเสริมให้มีลูกมากนั่นเอง ก็มีการนำความรู้เกี่ยวกับการทำหมัน และการคุมกำเนิดมาสอนในโรงเรียนแพทย์ และแพร่ขยายออกไปในแวดวงของห้างร้านขายยา โดยเฉพาะการคุมกำเนิดนั้นตอบสนองคนกลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้นจากระบบเศรษฐกิจสังคมในขณะนั้นได้คือ คนชั้นกลางที่มีรายได้น้อยและกรรมกรในเมืองหลวงซึ่งชีวิตขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจแบบการตลาดและทุนนิยม อันจะทำให้การคุมกำเนิดช่วยประหยัดรายจ่าย

ในครอบครัวให้สมกับสภาพทางการเงินของตน และจากนั้นในทศวรรษ 2500 ระบบราชการไทยได้รับอิทธิพลจากกลุ่มข้าราชการ นักวิชาการ ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ทำให้แนวคิดเรื่องการคุมกำเนิดได้ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นแนวนโยบายหลักของประเทศ ด้วยบทบาทของแพทย์หัวสมัยใหม่ นักเศรษฐศาสตร์ประชากรและนักสังคมศาสตร์ ได้ร่วมกันผลักดันแนวคิดที่ว่าควรจะต้องควบคุมจำนวนประชากรไม่ให้มากเกินไปกว่าที่สังคมจะรองรับได้ และการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรนั้นทำลายสมดุลของสังคม และจำนวนประชากรมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะรายได้เฉลี่ยต่อหัวที่เป็นสิ่งชี้วัดถึงความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นเกิดขึ้นมาจากรายได้ประชาชาติหารด้วยจำนวนประชากร ถ้าตัวหารมากผลลัพธ์ที่ได้ก็ยิ่งน้อยลงนั่นเอง และเมื่อการวางทิศทางในเรื่องการเจริญพันธุ์ของคนในสังคมกลายเป็นประเด็นทางวิชาการ ด้วยบทบาทของนักวิชาการข้าราชการเหล่านี้บวกเข้ากับบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ เช่น สหพันธ์วางแผนครอบครัวระหว่างประเทศ ก็ได้ค่อย ๆ ทำลายความชอบธรรมหรือความสมเหตุสมผลของแนวคิดที่ส่งเสริมการมีลูกมาก การคุมกำเนิดจึงเป็นแนวคิดหลักทางประชากรของรัฐบาลไทย ดังที่ปรากฏในท้ายที่สุดจากการมีนโยบายวางแผนครอบครัวแห่งชาติใน พ.ศ. 2513

ในขณะที่การปฏิบัติการคุมกำเนิดเพื่อควบคุมจำนวนประชากรและจำกัดขนาดของครอบครัวนั้นได้กระทำร่วมกันในหลายภาคส่วนทั้งรัฐและเอกชน รวมทั้งองค์กรระหว่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข โดยกองอนามัยครอบครัวได้รับมอบหมายให้ดำเนินการโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ และดึงภาคเอกชนเข้าร่วมมือด้วย องค์กรภาคเอกชนที่เข้ามามีบทบาท เช่น สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมาคมทำหมันแห่งประเทศไทย สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน รวมไปถึงกลุ่มร้านขายยาคลินิก โรงพยาบาลเอกชน และบริษัทผลิตยาคุมกำเนิดภายในประเทศ องค์กรดังกล่าวทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ กระตุ้นให้ประชาชนรู้จักและตื่นตัวในเรื่องของการวางแผนครอบครัวผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ รวมทั้งให้บริการวางแผนครอบครัวเสริมการบริการที่กระทำโดยภาครัฐ

ส่วนบทบาทของรัฐนั้น ได้จัดการให้บริการวางแผนครอบครัวกระจายเข้าไปอยู่ในโครงการบริการเดิมของกระทรวงสาธารณสุข ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลจังหวัดให้บริการคุมกำเนิดด้วยการทำหมันหญิง-ชาย การใส่ห่วงอนามัย ยาเม็ดคุมกำเนิด และถึงยางอนามัย และในภายหลังก็เพิ่มการคุมกำเนิดด้วยการใช้ยาฝังคุมกำเนิด โรงพยาบาลอำเภอก็ให้บริการในลักษณะเดียวกันกับโรงพยาบาลจังหวัด ส่วนสถานอนามัยระดับตำบล ซึ่งใน พ.ศ. 2513 มีอยู่ราว 2,000 แห่งที่ให้บริการยาเม็ดคุมกำเนิดและถุงยางอนามัย แต่ในอีก 20 ปีต่อมา การให้บริการดังกล่าวเพิ่มเป็น 8,000 แห่งเต็ม 100% และเพิ่มการให้บริการห่วงยางอนามัยและยาฉีดคุมกำเนิดอีกด้วย ในขณะที่อาสาสมัคร

สาธารณสุขในระดับหมู่บ้านก็มีบทบาทในการให้บริการด้านการคุมกำเนิดด้วยเช่นเดียวกัน
(ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2551, หน้า 13)

จากปัจจัยดังกล่าวทำให้ครอบครัวของชาวไทยเชื้อสายจีนได้รับผลกระทบตามไปด้วย ทำให้จากในอดีตที่เคยมีความต้องการที่จะมีสมาชิกภายในครอบครัวมาก ๆ หรือการมีลูกไว้เพื่อสืบเชื้อสายวงศ์ตระกูล ช่วยงานในธุรกิจครอบครัว หรือตามความเชื่อในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงไป ครอบครัวที่เคยมีขนาดใหญ่เปลี่ยนเป็นครอบครัวที่มีขนาดเล็ก ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวหรือมีลูกอย่างมากไม่เกิน 3 คน เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีน้อยหรือขนาดของครอบครัวเล็กลงจึงมีผลทำให้จากที่เคยจัดพิธีกรรมศพแบบจีนเมื่อมีคนในครอบครัวหรือพ่อแม่เสียชีวิตเปลี่ยนมาเป็นจัดแบบไทย และจากเหตุผลดังกล่าวสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ตนเองเป็นคนไทยเชื้อสายจีนตอนนี้ก็อายุ 85 ปีแล้ว มีสามีเป็นลูกของคนจีนอพยพ โดยพ่อของปู่สามีได้อพยพเข้ามาอยู่ที่จังหวัดชลบุรีมาแล้วครั้งแรกที่เข้ามาก็ไม่ได้นำลูกชายมา แต่พอตอนหลังก็กลับไปรับลูกชายมาอยู่ด้วยกันที่ชลบุรี และต่อมาตนก็ได้มาแต่งงานกับครอบครัวนี้ ตนเองก็ได้เข้าไปอยู่ในบ้านของสามี โดยอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ เมื่อครั้งที่พ่อของปู่สามีตายทางครอบครัวก็จัดพิธีศพแบบจีนโดยการฝังไว้ยังสุสานที่เขาน้อยซึ่งเป็นการต้องการของทางครอบครัวและผู้ตายได้สั่งไว้ก่อนที่จะเสียชีวิต จากนั้นตนและสามีจึงได้แยกครอบครัวมาอยู่กันเอง โดยมีลูก 6 คนเมื่อสามีเสียชีวิต การทำศพให้สามีตนและครอบครัวก็ได้จัดเป็นพิธีกรรมแบบไทยให้ เพราะเรามีความเห็นตรงกันว่า ถ้าจัดแบบจีนมันมีความยุ่งยากมาก ยิ่งตอนช่วงพิธีที่ต้องทำางเด็ก ถ้าคนมีน้อยก็จะดูไม่สวยงาม และอีกอย่างหนึ่งหลังจากนั้นจะต้องมีการเซ่นไหว้ในวันเซ็งเม้งที่หลุมฝังศพทุกปี ซึ่งมันเป็นการลำบากสำหรับลูกหลานมาก เพราะลูกแต่ละคนก็ทำงานอยู่คนละที่ บางคนก็อยู่ต่างจังหวัดไกล ๆ ส่วนลูก ๆ ของตนถึงแม้ว่าจะมีครอบครัวกันไปแล้วแต่ก็เลือกที่จะมีลูกกันคนนึงบ้างสองคนบ้าง บางครอบครัวก็ไม่มีลูก เราก็เลยตัดปัญหาไปเลย ให้เผาและทำตามแบบพิธีกรรมของไทย”

(บุญช่วย กุลเสถียร, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2556)

“ถ้าเราจัดพิธีกรรมแบบไทยมันเป็นการลดความยุ่งยากลงเยอะ คนน้อยก็จัดได้ไม่มีปัญหา ตนเองนั้นเมื่ออาชีพรับราชการบางครั้งต้องย้ายไปประจำอยู่จังหวัดไกล ๆ เวลาว่างบางทีก็ไม่ตรงกันกับญาติพี่น้อง จึงเห็นว่าจัดแบบไทยสะดวกที่สุด สำหรับตนเองและครอบครัวรวมทั้งพี่น้องด้วยก็มีความคิดว่าถ้าถึงเวลาที่ใครเสียชีวิตลงก็คงจัดแบบไทยหมด”

(เชาวลิต กุลเสถียร, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2556)

สรุป ในอดีตลักษณะของครอบครัวคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี เป็นครอบครัวแบบขยาย โดยทุกครอบครัวจะอยู่ร่วมกัน จะรับเอาญาติคนอื่น ๆ ไว้เป็นสมาชิกในบ้าน ช่วยกันทำมาหากิน การเคารพเชื่อฟังกันภายในครอบครัวจะถือฝ่ายชายที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นหัวหน้าครอบครัว อันเป็นค่านิยมมาจากความเชื่อในเรื่องการเคารพดวงวิญญาณบรรพบุรุษ สังคมชาวจีน ความเหลื่อมล้ำทางสถานภาพระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิงมีอยู่สูง โดยจะให้ความสำคัญกับฝ่ายชายมากกว่าฝ่ายหญิง เพราะถือว่าผู้ชายเป็นผู้ที่สามารถสืบทอดวงศ์ตระกูลได้ ฉะนั้นงานสิ่งใดก็จะให้ลูกชายเป็นผู้ทำหรือเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ส่วนลูกหญิงเมื่อแต่งงานไปแล้วก็จะกลายเป็นคนนอกตระกูลทันที อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าคนจีนสมัยก่อนจะนิยมชมชอบกับการมีครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกมาก ๆ อยู่ในครอบครัวเดียวกัน แต่ในปัจจุบันนี้ลักษณะหรือขนาดของครอบครัวก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป คนไทยเชื้อสายจีนรุ่นต่อ ๆ มาได้รับการศึกษามากขึ้น มีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารหรือนโยบายของทางรัฐบาลมากขึ้น ทำให้ความคิดในเรื่องการสร้างครอบครัวของตนเองเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวและมีการคุมกำเนิดและจำกัดการมีบุตรให้น้อยลง ซึ่งบางครอบครัวอาจจะอยู่ในสภาวะเดียวกันกับครอบครัวเดิม แต่บางครอบครัวเนื่องจากหน้าที่การงานเป็นตัวบังคับให้ต้องไปทำงานยังพื้นที่ห่างไกลกับครอบครัวเดิม เมื่อครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่มีจำนวนสมาชิกที่น้อยลงทำให้ขนาดของครอบครัวมีขนาดเล็กลงไปด้วย ซึ่งขนาดของครอบครัวถือว่ามีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีด้วย เช่นการจัดเตรียมงานเมื่อมีการตายเกิดขึ้น ตามประเพณีจีนมีข้อปฏิบัติที่ค่อนข้างจะยุ่งยากและเป็นงานใหญ่พอสมควร จึงต้องแบ่งกำลังออกเป็นหลายฝ่าย เป็นการแบ่งงานกันทำ การจัดเตรียมในแต่ละพิธีก็ต้องมีผู้รู้คอยแนะนำให้กระทำพิธีอย่างถูกต้องตามโบราณประเพณี เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลและความเจริญรุ่งเรืองของลูกหลานต่อไปในภายภาคหน้า

2. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

ความตายเป็นสัจธรรมของทุกชีวิตที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ เมื่อตายไปแล้วสิ่งที่ทำให้มนุษย์เราแตกต่างจากสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตประเภทอื่น คือการจัดให้มีพิธีกรรมหลังความตายที่เรียกว่าพิธีศพ หรือการจัดงานศพ ซึ่งกลายเป็นประเพณีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ตายไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นใด ในการจัดงานศพนี้จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายมากพอสมควร จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการ และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ตายและญาติเป็นสำคัญ จากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านขายโลงศพและเจ้าพิธีในการจัดพิธีศพแบบจีนได้เล่าให้ฟังว่า

“พิธีกรรมศพที่จัดเป็นแบบของจีนนั้นมีรูปแบบที่แตกต่างจากพิธีกรรมศพแบบไทยออกไป คือจะมีพิธีรดน้ำศพและต้องนำศพไปฝัง ซึ่งแน่นอนว่าเมื่อมีพิธีกรรมที่เพิ่มมากขึ้นค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ก็จะเพิ่มตามขึ้นมาด้วย สำหรับการนำพิธีรดน้ำศพนั้นเจ้าภาพจะมีค่าใช้จ่าย 2 ส่วน คือ ค่าใช้จ่ายแก่คณะพิธีรดน้ำศพและค่าใช้จ่ายเพิ่มให้แก่ทางวัด โดยค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายให้คณะพิธีรดน้ำศพนั้นขึ้นอยู่กับว่าเป็นรดน้ำศพใหญ่หรือเล็ก ถ้าเป็นรดน้ำศพใหญ่ค่าใช้จ่ายจะตกอยู่ประมาณ 20,000 บาท หากเป็นรดน้ำศพเล็กจะมีค่าใช้จ่ายประมาณ 10,000-18,000 บาท ซึ่งค่าใช้จ่ายดังกล่าวนี้ไม่รวมถึงค่ากระดาษและของไหว้ที่ต้องจ่ายเพิ่มประมาณ 3,000-20,000 บาท เจ้าภาพยังต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มให้แก่วัดสำหรับค่าอนุญาตทำพิธี ค่าบำรุงเตาเผาเครื่องรดน้ำศพ และค่าตรวจรักษาการณคตินที่ทำพิธีรดน้ำศพ ค่าใช้จ่ายส่วนนี้จะตกอยู่ที่ประมาณ 500-1,000 บาท

นอกจากค่าทำพิธีรดน้ำศพแล้วยังมีค่าห่อหุ้มศพ โดยราคาจะขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งซึ่งมีราคาตั้งแต่ 100,000-1,000,000 บาทขึ้นไป ไม่รวมค่าตกแต่งดวงชัยซึ่งขึ้นอยู่กับว่าลูกหลานของผู้ตายต้องการแบบไหน เริ่มตั้งแต่ก่อนบรรพชาไปจนถึงการตกแต่งสดตายต่าง ๆ โดยเฉพาะคนที่มีความเชื่อ เช่น หงส์ กวาง มังกร เป็นต้น ซึ่งราคาก็ขึ้นอยู่กับช่างที่รับตกแต่งดวงชัย หรือขึ้นอยู่กับความเชื่อ และยังมีค่าเสื้อผ้าของญาติในพิธีรดน้ำศพ ค่าทำพิธีรดน้ำศพ ค่าของไหว้ ค่าเครื่องกระดาษ ค่าดวงชัย และค่าอื่น ๆ อีกหลายอย่าง นอกจากนี้การใช้โลงศพของคนจีนมีราคาแพงมาก เพราะโลงจำปาของคนจีนเป็นไม้เท้าราคาเป็นหมื่นบางแบบราคาถึง 200,000 บาท”

(สุวรรณ โรจน์สัตตรัตน์, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2556)

ในเรื่องนี้ยังมีความสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์อีกดังนี้

“ตนเองมีอาชีพรับราชการซึ่งเงินเดือนก็ไม่มากนัก ฐานะทางบ้านก็อยู่ในระดับปานกลาง มีลูกหนึ่งคนเหตุที่เลือกจัดพิธีงานศพให้เดียวกับแม่เป็นแบบไทยโดยการเผานั้นเพราะว่ามันมีค่าใช้จ่ายที่เยอะมาก นอกจากนั้นแล้วแต่ละปีเรายังต้องมีค่าใช้จ่ายที่ตามมาในวันไหว้เซ็งเม้งอีกซึ่งมีค่าใช้จ่ายหลายอย่าง เช่น ค่ากางเต็นท์ ค่าปลูกหญ้าและบำรุงรักษาทุกปี ปีที่แล้วไปไหว้เซ็งเม้งเฉพาะค่าเต็นท์เขาคิด 2,000 บาท และค่าจีปาดะอีก ถ้าเราทำแบบไทย เมื่อจัดการเผาศพเรียบร้อยแล้วบรรดาญาติพี่น้องก็จะแบ่งกระดูกกันไปใส่โกศแล้วเก็บไว้บูชาที่บ้านใครบ้านมันระหว่างนั้นเราก็ทำบุญใส่บาตรอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่ล่วงลับไปได้เหมือนกัน”

(เชาวลิต กุลเสถียร, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2556)

“ในช่วงชีวิตของชีวิตชาวจีนมีพิธีที่ทำให้ลูกหลานได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่อพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่เสียชีวิตลง ในอดีตคนส่วนใหญ่จะเสียชีวิตภายในบ้าน ไม่ใช่ที่โรงพยาบาลเหมือนในสมัยปัจจุบันนี้ ดังนั้นเมื่อมีคนตายในบ้านต้องนำศพตั้งไว้ที่บ้าน การตั้งศพจะตั้งห่างจากประตูบ้าน ประมาณ 1-2 เมตร ให้ปลายเท้าหันออกนอกประตู ถือว่าเป็นท่านอนของคนตายแล้วจึงคลุมศพ ด้วยผ้าขาว รองนกว่าจะจัดการซื้อโลงและจองวัดเรียบร้อย บริเวณปลายเท้าของศพลูกหลานต้องจุดตะเกียงไว้ เชื่อกันว่าเพื่อเป็นการนำทางให้กับคนตายไปสู่อีกโลกหนึ่ง นอกจากตะเกียงยังมีกระถางรูปที่ต้องจุดธูปต่อตลอดห้ามดับ เพื่อให้คนตายตามกลิ่นธูปจะได้ไม่หลงทางไปไหน ทั้งตะเกียงและกระถางรูปจะใช้ร่วมอยู่ในพิธีกรรมตลอด หลังจากเสร็จพิธีศพจะต้องนำของทั้งสองมาตั้งที่บ้านพร้อมกับรูปคนตายไว้บูชาประจำปีต่อไป พิธีที่สำคัญในงานศพของคนจีนคือพิธีรดน้ำศพซึ่งจะจัดในวันสุดท้ายของงานพิธีศพ การทำงัดศพทำเพื่อเป็นการส่งเสริมของคนตายให้เดินทางไปสู่ปรโลกอย่างไม่โดดเดี่ยวเพราะจะมีลูกหลานเดินข้ามสะพานไปส่งเป็นการแสดงความกตัญญูต่อคนตายเป็นครั้งสุดท้าย ในสมัยก่อนการจัดพิธีศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี บางครอบครัวจะจัดประมาณ 7-9 วัน เนื่องจากไม่มีฤกษ์ในการออกศพ จึงทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพเพิ่มมากขึ้น เป็นการสร้างภาระให้กับบุตรหลาน และพิธีศพของคนไทยเชื้อสายจีนนิยมฝังศพบรรพบุรุษไว้ที่ฮวงจุ้ย ซึ่งในอดีตที่ดินในการสร้างฮวงจุ้ยมีราคาไม่แพงมากเหมือนสมัยนี้ เคยรู้มาว่าบางสุสานมีราคาลือกละเป็นล้านก็มี”

(สมศักดิ์ แดงแก้ว, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2556)

“ตนกับภรรยาอยู่ด้วยกันสองคนโดยไม่มีบุตร แต่ทุกปีพอถึงเวลาที่ต้องไปไหว้เซ่งเม้งเหนื่อยมาก และค่าใช้จ่ายก็เยอะมากเพราะครอบครัวเราต้องไหว้ถึง 5 หลุม เพราะมีทั้งหลุมของเดี๋ยกับแม่ และญาติข้างพ่อ ข้างแม่ ก็ยังคิดว่าถ้าตนเองเสียชีวิตคงทำตามธรรมเนียมไทยจะได้ไม่ต้องเป็นภาระของลูกหลาน และก็สิ้นเปลืองด้วย ส่วนภรณยานั้นตอนนี้ได้ทำเรื่องบริจาคร่างกายให้โรงพยาบาลแล้วเพราะคิดว่าตายไปก็ไม่รับรู้อะไรแล้วดีกว่าเผาให้เสียประโยชน์สู่เอาไว้ให้นักเรียนแพทย์ได้ไว้ศึกษาดีกว่าถือว่าการทำบุญครั้งสุดท้าย และอีกอย่างเด็กสมัยนี้เท่าที่สังเกตก็ไม่ค่อยรู้ธรรมเนียมการจัดของไหว้หรือว่าต้องทำอะไรบ้าง ความหมายของแต่ละขั้นตอนของพิธีกรรมศพซึ่งมีมากมายก็ไม่รู้ว่าแต่ละพิธีกรรมที่ทำไมมันหมายความว่าอย่างไร รู้แต่ว่าเจ้าพิธีให้ทำก็ทำตามแม้กระทั่งตัวเองบางอย่างก็ไม่รู้ว่ามีคามหมายว่าอย่างไร ได้แต่ทำตามกันมา แล้วต่อไปในอนาคตก็คงไม่มีลูกหลานมาไหว้แล้วเพราะต่างคนก็ต่างมีภาระ”

(พีรวัศ แซ่โล้ว, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2556)

สรุปคนไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันนี้หลายคนก็นึกถึงวันข้างหน้าคือวันที่มีใครสักคนในครอบครัวที่ต้องเสียชีวิตลงว่าจะเลือกจัดพิธีกรรมศพแบบใด แต่หลายคนก็เลยที่จะนึกถึงเรื่องนี้เพราะคิดว่าเป็นเรื่องที่ยังมาไม่ถึง หลายคนไม่อยากจะนึกถึงเพราะความตายเป็นเรื่องที่น่ากลัวและเป็นเรื่องอัปมงคลที่จะต้องมานั่งนึกถึงวันตายของตนเอง แต่ในความเป็นจริงแล้วการลองคิดคำนวณถึงงบประมาณที่จะต้องใช้จ่ายในงานศพกลายเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกคนควรจะทำ เพื่อจัดเตรียมงบประมาณไว้จำนวนหนึ่งสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในพิธีศพของตนเองหรือของพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และในปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนมากที่ได้จากการสัมภาษณ์มีการเผาศพบรรพบุรุษแทนการฝังศพ สาเหตุที่มีการเผาศพบรรพบุรุษแทนการฝังศพและทำฮวงจุ้ยเนื่องจากที่ดินมีราคาแพง คนที่มีฐานะไม่ดีไม่สามารถซื้อที่ดินสำหรับสร้างฮวงจุ้ยให้บรรพบุรุษได้จึงนิยมเผาศพแทนการฝัง บางครอบครัวจัดพิธีศพและพิธีรดน้ำศพแบบจีนแต่เผาศพบรรพบุรุษแทนการฝังศพ ซึ่งเป็นการปรับปรุงหรือผสมผสานให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย อีกอย่างหนึ่งการเผาศพทำให้เสียค่าใช้จ่ายไม่มากนักหรือบางครอบครัวก็ไม่ได้ทำพิธีรดน้ำศพหรือฝังศพอีกต่อไป โดยหันมาใช้วิธีเผาศพผู้เสียชีวิต เช่นเดียวกับพิธีศพแบบไทยมากขึ้นซึ่งบางครั้งก็เป็นความต้องการของผู้ที่เสียชีวิตเองที่ไม่ต้องการให้เป็นภาระกับลูกหลาน และเป็นที่น่าสังเกตว่าพิธีรดน้ำศพหรือการฝังศพแบบจีนนั้นกำลังจะค่อย ๆ หายไปเพราะมีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าพิธีงานศพแบบไทยหลายเท่า จากการสัมภาษณ์คนจีนรุ่นที่ 2-3 ต่างเชื่อกันว่าพิธีรดน้ำศพและการฝังศพจะค่อย ๆ หดความนิยมเพราะคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญและมักนิยมพิธีงานศพแบบไทยมากกว่าเพราะสะดวกประหยัดกว่ามาก คนจีนรุ่นเก่าไม่ยอมให้ลูกหลานเดือดร้อนก็มักจะบอกไว้ล่วงหน้าว่าไม่ต้องทำรดน้ำศพและให้จัดการเผาศพตามแบบพิธีไทย

3. การเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานโดยศาสนาและความเชื่อ

ได้มีการกล่าวมาแล้วว่าชาวจีนเป็นชนชาติที่มีบทบาทสำคัญ และมีส่วนเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ชาติไทยมาโดยตลอด ในฐานะที่เป็นชาวต่างชาติที่เข้ามาทำมาหากินในประเทศไทย ชาวจีนจึงมีสภาพเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานหรือเข้าไปประกอบอาชีพโดยปริยาย ประกอบกับพื้นฐานทั่วไปของชาวจีนซึ่งตั้งอยู่บนความสัมพันธ์หรือความผูกพันทางสังคมเป็นหลัก หลักดั้งเดิมของการรวมกลุ่มของชาวจีนนั้นเกิดจากความผูกพันในค่านิยมของการยึดถือระบบเครือญาติ และระบบถือคล้ายเป็นเครือญาติเดียวกัน

ในประเทศไทยบทบาทของชาวจีนในฐานะที่เป็นชนกลุ่มน้อยนั้น แต่เดิมมักจะมุ่งแต่การค้าขายเท่านั้น มีการก่อความไม่สงบขึ้นบ้างในบางช่วงของสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น การนัดหยุดงาน การตั้งสมาคมฮั้งฮี้ ก็เนื่องจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจเนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เป็นต้นว่า การรวมกลุ่มและชุมชนของชาวจีนยังมีขนาดเล็ก ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในระยะดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีฐานะยากจน จึงมุ่งแต่การประกอบอาชีพเพื่อสร้างฐานะของตนเอง และ

อีกทั้งลักษณะนิสัยประจำชาติของคนไทยมีลักษณะอะลุ่มอล่วย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จึงทำให้ปัญหาการขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติไม่เกิดขึ้น ในส่วนแนวนโยบายและการปฏิบัติของรัฐต่อชาวจีนในยุคสมัยดังกล่าวก็มีลักษณะส่งเสริมความเป็นอยู่ของชาวจีนไปในทางที่ดี แต่อย่างไรก็ดีจากการที่ชาวจีนต่างด้าวเป็นชุมชนกลุ่มน้อยที่มีบทบาทในด้านต่าง ๆ ในประเทศไทยจึงได้ส่งผลกระทบที่สำคัญต่อรัฐบาลไทยในทุกยุคทุกสมัยที่จะต้องกำหนดนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ในการควบคุมคุ้มครอง กำหนดบทบาทที่ชัดเจน และแก้ไขปัญหาอันอาจเกิดขึ้นระหว่างชาวจีนต่างด้าวด้วยกัน หรือจากความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนต่างด้าวกับชาวไทย ซึ่งผู้ปกครองของไทยได้ดำเนินวิธีการอย่างชาญฉลาดและเหมาะสม เพื่อมิให้นำมาซึ่งความยุ่งยากและสับสนแก่ความมั่นคงหรือเสถียรภาพของประเทศได้

นโยบายของผู้ปกครองในช่วงก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นก็คือ

1. นโยบายปฏิบัติเสมือนคนในชาติ

นโยบายดังกล่าวมีความสำคัญต่อสังคมไทยมาโดยตลอด ด้วยเหตุที่ว่าเรายอมรับชาวจีนต่างด้าวว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และผู้ปกครองนั้นก็ปฏิบัติและให้สิทธิต่าง ๆ เสมือนกับคนไทย โดยมีได้แบ่งแยกชั้นวรรณะ หรือกีดกันการเข้ามาหาเลี้ยงชีพแต่ประการใด ดังจะเห็นได้จากเมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับมาจากทวีปยุโรปครั้งแรกใน พ.ศ. 2440 นั้นข้าราชการจีนและพ่อค้าจัดการรีนเร้งรับเสด็จพระราชดำเนินที่ลัทธิพลาท้องสนามหลวง สมเด็จพระปิยมหาราชทรงมีกระแสพระราชดำรัสในงานนั้นว่า

“ความจริงแต่โบราณนานมาจนทุกวันนี้ พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายย่อมมีพระหฤทัยเมตตาปรานีแก่พวกจีนว่าเป็นพลเมืองดี มีความอุตสาหะทำมาหากิน ให้เกิดผลประโยชน์ขึ้นในแผ่นดินเป็นอันมาก และเป็นผู้ซึ่งถือเอาเมืองที่ตนมาอยู่เหมือนอย่างเมืองตัว แลกการที่อยู่กินปนกันกับคนไทยสืบมาช้านาน ก็ย่อมมีอรรถาสัยเป็นคนไทยแท้มากขึ้นโดยลำดับ โดยรับเข้าในสมาคมแห่งชาติของเราโดยสนิท ย่อมมีส่วนด้วยในความสุขและความทุกข์ของเมืองเราเหมือนกับคนไทยทั้งหลาย ถึงต่อไปภายหน้า พวกจีนคงเป็นผู้ซึ่งได้รับการปกป้องรักษา และเป็นผู้ได้รับความอุดหนุนทำนุบำรุงอันดี ในการที่เราจะได้จัดเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใด ในการทำนุบำรุงบ้านเมืองของเรา”

ความที่ปรากฏในพระราชดำรัสข้างต้น แสดงนัยความสัมพันธ์พิเศษระหว่างชาวไทยกับชาวจีนต่างด้าวอย่างเด่นชัด จนอาจกล่าวได้ว่าในบรรดาชนต่างชาติทั้งหลายที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยนั้น คนจีนจะอยู่ในฐานะพิเศษ และสามารถประสานกลมกลืนเข้ากับสังคมไทยได้อย่างดี

ที่สุดยิ่งกว่าชาติอื่น

ผลที่เกิดขึ้นนี้จะสืบเนื่องมาจากเหตุหลายประการ เช่น สังคมไทยเรแต่กาลก่อนต้องการแรงงานพลเมืองมาช่วยเป็นกำลังในการสร้างชาติเพราะเป็นยุคที่ประชากรเรายังมีน้อย ขณะเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติยังมีมาก ไม่มีปัญหาในการจัดสรรทรัพยากร คำว่า “พลเมือง” ที่เราใช้กันจนคุ้นเคยนั้นก็แสดงความหมายอยู่แล้วในตัวว่า หมายถึง ผู้เป็นกำลังของบ้านเมือง นโยบายกีดกันหวงห้ามคนต่างด้าว มิให้เข้ามาทำมาหากินบนแผ่นดินไทยจึงเป็นเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง ในอดีตสมัยนั้นเมื่อมีศึกสงครามเกิดขึ้นและฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ชัยชนะแล้ว ผู้ชนะก็ย่อม “เทครัว” (กวาดต้อนประชากรของฝ่ายผู้แพ้ไปเป็นพลเมืองของตน) ชุมชนที่เราคุ้นเคยกันอยู่ในนามของบ้านฉวน บ้านทวย บ้านเขมร หรือแม้กระทั่งมอญที่ปากถัดก็ติดมอญที่พระประแดงก็ดี ล้วนแต่เกิดขึ้นเพราะความคิดเช่นนี้เป็นพื้นฐานสำคัญ

คนจีนเป็นคนต่างชาติดั้งภาษาจำพวกหนึ่ง ที่มีชื่ออยู่ในประวัติศาสตร์ไทยมาช้านานแล้ว จากพระราชดำรัสที่อัญเชิญมาข้างต้น บางทีเราอาจสังเกตได้ว่า คนจีน ได้เข้ามาเติมส่วนที่พร่องในสังคมไทยให้สมบูรณ์ขึ้น เพราะในสังคมไทยแต่ดั้งเดิมนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม คนไทยมีความถนัดในการเพาะปลูก ทำไร่ทำนา ขณะเดียวกันกับที่คนจีนก็สันทัดในเรื่องทำการค้าขาย พาณิชยกรรม การอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างผู้ที่มีความถนัดต่างกันเช่นนี้ จึงเป็นการแบ่งหน้าที่กันทำไปโดยปริยาย โดยไม่มีใครรู้สึกว่าจะตนเองต้องสูญเสียโอกาสในการประกอบอาชีพ

นิสัยใจคอที่สำคัญประการหนึ่งของคนไทย ตามพระมติของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ทรงพระนิพนธ์ไว้ในหนังสือเรื่อง ลักษณะการปกครองสยามประเทศแต่โบราณ คือนิสัยปราศจากวิหิงสา คือ ความเบียดเบียน คนจีนที่เข้ามาอาศัยบนแผ่นดินไทยได้รับความสงปร่มเย็นยิ่งไปกว่าอาศัยบนแผ่นดินอื่น นอกจากนั้นคนไทยยังฉลาดรู้ในการกลมกลืนคนต่างชาติต่างภาษาที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยให้กลายเป็นทองเนื้อเดียวกันกับคนทั้งแผ่นดิน ดังจะสังเกตเห็นว่า พระมหากษัตริย์ในกาลก่อนได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พ่อค้าชาวจีนมีตำแหน่งในราชการ พระราชทานบรรดาศักดิ์ในฐานะที่เป็นข้าราชการประจำบ้าง เป็นข้าราชการกิตติมศักดิ์บ้าง ทางฝ่ายครอบครัวก็มีความผูกพันระหว่างคนไทยคนจีน โดยการแต่งงานระหว่างคนสองชาตินี้ โดยไม่กีดกัน แม้แต่ธิดาของขุนนางจีนถวายตัวทำราชการฝ่ายในมีพระองค์เจ้าสืบราชสกุลจนถึงทุกวันนี้ก็หลายราย ด้วยเหตุนี้ไทยและจีนจึงสมานไมตรีกลมเกลียวเป็นทองแผ่นเดียวสนิทอาศัยอยู่ร่วมแผ่นดินกันโดยราบรื่นตลอดมา (นิกร สุนทรชัย และธงทอง จันทรางศุ, 2537, หน้า 10-11)

นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่ 5 รัฐบาลต้องการแรงงานอย่างมากเพื่อใช้ในการก่อสร้างงานสาธารณูปโภคพื้นฐานตามกระแสการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เช่น งานขุดคลอง และงานก่อสร้าง

ต่าง ๆ อีกทั้งกิจการของเอกชนได้ขยายตัวขึ้นอย่างกว้างขวาง เช่น ธุรกิจการค้าข้าว กิจการโรงสี โรงเลื่อย และงานเหมืองแร่ในภาคใต้ของไทย เนื่องจากแรงงานชาวไทยไม่เพียงพอ รัฐบาลจึงต้องการแรงงานจีนเป็นจำนวนมาก ชาวจีนอพยพเข้ามารับจ้างทำงานของทางราชการและกิจการของเอกชน ซึ่งทำให้รัฐบาลไทยสามารถเก็บค่าผูกปีหรือเงินค่าภาษีต่างตัวได้มากขึ้น (พรรณิ บัวเล็ก, 2545, หน้า 4)

ชาวจีนสามารถอพยพเข้ามารับจ้างทำงานในประเทศไทยได้ก็เพราะรัฐบาลไทยยังไม่มีนโยบายที่จะปกครองชาวจีนอย่างเข้มงวด ชาวจีนในประเทศไทยมีสิทธิเท่ากับชาวไทยและสามารถเดินทางไปทำมาหากินได้ทั่วประเทศ นั่นแสดงว่ารัฐบาลไทยมีนโยบายปกครองชาวจีนต่างจากการปกครองชาวจีนของประเทศอื่น และชาวไทยก็ไม่กีดกันชาวจีน ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้นมีโอกาสที่จะประกอบอาชีพต่าง ๆ และสามารถประกอบอาชีพที่เป็นประโยชน์เหมือนเช่นคนไทย ดังนั้นนโยบายที่เปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้ามาในเมืองไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนสามารถเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยได้

ครั้นมาถึงสมัยรัชกาลที่ 6 นโยบายของรัฐบาลต่อชาวจีนเข้มงวดมากขึ้น เนื่องจากเมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์ได้ไม่นานก็เกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า กบฏ ร.ศ. 130 ทำให้ทรงไม่สบายพระทัยนัก นอกจากนี้กระแสโลกในขณะนั้นก็เกิดปฏิวัติรัฐประหารล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยทั่วไป เฉพาะประชากรชาวจีนในประเทศไทยเวลานั้นก็มีความนิยมในแนวคิดไตรราชฎ์ (การให้ความสำคัญกับประชาชนเหนือระบบกษัตริย์) ของ ดร.ซุนยัตเซ็น ซึ่งเดินทางมาประเทศไทยถึง 2 ครั้ง เหตุการณ์นี้ทำให้ทรงเขียนบทความในหนังสือพิมพ์ชื่อ ยิวแห่งบูรพาทิศ โดยใช้ชื่อนามปากกาว่า “อัสวพาหุ” เพื่อทรงแสดงท่าทีต่อชาวจีนในประเทศไทย โดยเฉพาะชาวจีนปัญญาชนที่มีจำนวนมากพอสมควรที่อาจเป็นแกนนำสร้างพลังทางสังคมได้ ดังข้อความว่า “ในเมืองไทยเวลานี้ก็มีบุคคลอยู่จำพวกหนึ่งซึ่งรู้สึกภูมิใจในการเรียกตนว่า ไทยผสม คือข้าพเจ้ากล่าวถึงผู้ที่เรียกตนว่า จีนโนสยามหรือสยามจีนางกูรนั่นเอง (ขวัณฤดี อัสวาวุฒิชัย, 2531, หน้า 137)

นอกจากนี้ยังทรงออกพระราชบัญญัติที่มีผลต่อการใช้ชีวิตของชาวจีนในประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องไปถึงการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมจีนในประเทศไทยอันรวมถึงชาวจีนในจังหวัดชลบุรีด้วย พระราชบัญญัติที่มีผลต่อการใช้ชีวิตของชาวจีนในไทย พรรณิ บัวเล็ก (2545, หน้า 429-430) ได้เรียบเรียงพระราชบัญญัติที่มีต่อชาวจีน ดังนี้

1. พระราชบัญญัติแปลงสัญชาติ ร.ศ. 130 พ.ศ. 2454 ห้ามไม่ให้แปลงสัญชาติจนกว่าจะอยู่ในกรุงสยามไม่น้อยกว่า 5 ปี และจะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี มีคุณสมบัติพอเลี้ยงตัวได้
2. พระราชบัญญัติเนรเทศ ร.ศ. 131 พ.ศ. 2455 ให้รัฐบาลสามารถเนรเทศผู้ที่สร้างความเดือดร้อนกับสาธารณชน

3. พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2456 บุคคลที่ถือกำเนิดในพระราชอาณาจักรให้ถือว่าเป็นคนไทย

4. กฎเสนาบดีกระทรวงนครบาลว่าด้วยผู้ซึ่งจะได้รับอนุญาตลากรดและเจ้าของรถ พ.ศ. 2456 กำหนดให้ทั้งผู้ลากและเจ้าของรถจะต้องเสียค่าธรรมเนียมคนละ 3 สตางค์ และต้องรู้จักภาษาไทยพอเข้าใจคำสั่งของผู้โดยสารและพลตระเวน

5. พระราชบัญญัติสยาม พ.ศ. 2457 กำหนดให้สมาคมทุกแห่งต้องจดทะเบียนตามกฎหมาย

6. พระราชบัญญัติลักษณะคนต่างประเทศเข้าเมือง พ.ศ. 2460 เพื่อสกัดกั้นไม่ให้ชาวจีนที่เป็นภัยเข้ามาในพระราชอาณาจักรและเพื่อสำรวจชาวจีนในประเทศไทย

7. พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 กำหนดให้ครูจะต้องมีคุณวุฒิ ประกาศนียบัตรประโยคครูมูลหรือสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และจะต้องสอนอ่าน เขียน และเข้าใจภาษาไทยอย่างแคล่วคล่องพอสมควร ตลอดจนต้องปลูกฝังความจงรักภักดีต่อประเทศไทย แก่นักเรียน ครูจะต้องให้ความรู้เรื่องพงศาวดาร ตำนาน และภูมิศาสตร์ไทย

8. พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 และพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2465 กำหนดให้ลูกหลานจีนต้องเข้ารับการศึกษเพื่อผสมกลมกลืนเขวachsenจีน ให้กลายเป็นไทย รัฐบาลถือว่าสิ่งพิมพ์ภาษาจีนเป็นพิษเป็นภัยแก่ประเทศชาติที่เข้ามาเผยแพร่ในหมู่ชาวจีนตลอดใช้เป็นหนังสือตำราในโรงเรียนจีนทั่วไป

ในช่วงของรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขณะกำลังใช้นโยบายเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวจีน รัฐบาลก็ได้มีนโยบายเกี่ยวกับการปฏิรูปวัฒนธรรมไทย โดยการรับเอารูปแบบบางอย่างของวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ทั่วทั้งประเทศ โดยเฉพาะขบวนการทางวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นี้มีความเข้มงวดมาก กระแสแห่งวัฒนธรรมตะวันตกในด้านรูปธรรมบางอย่าง จึงได้พัดพาเอาทั้งชาวจีนและชาวไทยไปสู่ทิศทางเดียวกัน เป็นต้นว่า ทั้งชาวจีนและชาวไทยนิยมสวมเสื้อผ้าแบบตะวันตกในที่สาธารณะ ทั้งหญิงจีนและหญิงไทยต่างละทิ้งเสื้อคลุมแบบจีนและผ้าถุงแบบไทย รวมทั้งพากันตัดผมแบบฝรั่ง ด้วยขบวนการทางวัฒนธรรมนี้ได้มีส่วนลดความแตกแยกระหว่างชาวจีนกับชาวไทยทางด้านรูปแบบอย่างเห็นได้ชัด

เหตุการณ์ของขบวนการทางวัฒนธรรม แม้ว่าจะได้เกิดขึ้นในสมัยของชาวจีนรุ่นปู่ย่า แต่ผลของปฏิสัมพันธ์ใหม่ทางสังคมก็ได้ตกทอดมาถึงชาวไทยเชื้อสายจีนในรุ่นปัจจุบันด้วย เมื่อชาวจีนรุ่นก่อนลดความรู้สึกรังเกียจกับชาวไทยได้บางส่วน ชาวไทยเชื้อสายจีนในรุ่นต่อ ๆ มาจึงได้รับผลกระทบต่อความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม และประเพณีทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างไรก็ตาม ชาวยุโรปและชาวจีนไม่รู้สึกว่าการแตกต่างกันในเรื่องของศาสนาและความเชื่อ ชาวจีนเต็มใจที่จะปรับตัวเอง

ให้เข้ากับพุทธศาสนาแบบไทย ครอเฟิร์ต ราชทูตอังกฤษที่เข้ามาในประเทศไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นบันทึกว่า “คนจีน...ยอมรับนับถือศาสนาทันทีที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย...” ไม่ว่าคนจีนจะนับถือศาสนาใดมาก่อน หรือไม่ว่าเขาจะมีศาสนาหรือไม่ คนจีนอพยพในประเทศไทยจะรับรูปแบบการนับถือศาสนาพุทธของพุทธศาสนิกชนไทย ไปวัดไทย และใส่บาตรพระ คนจีนบางคนยังบวชเป็นพระตามธรรมเนียมชาวไทย ทั้ง ๆ ที่วิถีชีวิตแบบนี้ไม่เข้ากับอุปนิสัยขยันขันแข็งไม่อยู่นิ่งของคนจีน (สกินเนอร์, 2548, หน้า 132-133)

คนไทยเชื้อสายจีนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดชลบุรีในปัจจุบันนี้ มีบรรพบุรุษจีนอยู่ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีนแผ่นดินใหญ่มาก่อน ซึ่งมีอาชีพหลักเป็นชาวนาและมีการศึกษาน้อย การดำรงชีวิตจึงเป็นไปในรูปแบบของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีการผสมผสานพิธีกรรมของพระพุทธศานานิกายมหายาน ขงจื้อ เต๋า การบูชาบรรพบุรุษและการบูชาเจ้าเข้าด้วยกัน วัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวจีนประกอบด้วยวัฒนธรรม 2 ส่วน คือ วัฒนธรรมชาวนากับวัฒนธรรมชาวจีน วัฒนธรรมชาวนาเป็นวัฒนธรรมย่อยที่จะพยายามต่อสู้กับสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติโดยการเซ่นสรวงบูชา ซึ่งมีการเซ่นสรวงบูชาเจ้าหรือเทียน และการเซ่นไหว้วิญญาณของบรรพบุรุษสืบต่อ ๆ กันมา และมีการประกอบพิธีกรรมในครอบครัวเท่านั้น

ส่วนวัฒนธรรมชาวจีนเป็นวัฒนธรรมใหญ่ที่นำหลักการในลัทธิขงจื้อ เต๋า และพระพุทธศานานิกายมหายานมาประกอบเป็นพิธีกรรม และเทศกาลขึ้นในสังคม เพื่อสนองความต้องการของชุมชนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (เสฐียร โกเศศ และนาคะประทีป, 2475, หน้า 2-3) ชาวจีนโพ้นทะเลรุ่นแรกๆ ที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมีความเคารพนับถือศาสนาเช่นเดียวกับชาวจีนบนผืนแผ่นดินใหญ่ คือนับถือศาสนาที่เรียกว่า ชัมก่า (คำสอนทั้งสาม) อันประกอบด้วยลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และพระพุทธศานานิกายมหายาน ชาวจีนโพ้นทะเลรุ่นปู่ย่าจึงมีการเซ่นบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษตามลัทธิขงจื้อ การเซ่นไหว้บูชาเจ้าหรือเทียนตามลัทธิเต๋า และการกราบไหว้พระโพธิสัตว์ตามศาสนาพุทธนิกายมหายาน ในเรื่องนี้ สกินเนอร์ (2548, หน้า 316-317) ได้สังเกตพบว่า ชาวจีนรุ่นปู่ย่ากับชาวไทยมีแบบแผนทางศาสนาที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดและต่างมีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ ชาวจีนสักการะพระโพธิสัตว์และเทพเจ้าในวัดจีน ชาวไทยสักการะพระพุทธรูปในวัดไทย ชาวจีนฝังศพของบรรพบุรุษไว้ในสุสาน มีหน้าที่รักษาและเคารพหลุมฝังศพ ในเทศกาลแข่งมังกรกับตรุษจีน รวมทั้งต้องบูชาหิ้งบูชาบรรพบุรุษที่บ้านตามเทศกาลต่าง ๆ ชาวไทยเผาศพบรรพบุรุษที่วัดไทยหรือที่ปะรำเผาศพ ชาวจีนถือเอาการอุปสมบทเป็นเรื่องถาวรตลอดชีวิต ส่วนชาวไทยถือเอาการอุปสมบทเป็นการชั่วคราวและถือเป็นแบบฉบับที่ดีสำหรับชาวไทยทุกคน

ในปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายจีนได้มีการผสมผสานทางศาสนาและความเชื่อแบบไทยมากขึ้น โดยดูได้จากประเพณีในวงจรชีวิตนั้น เริ่มตั้งแต่การบวชบุตรชายอันเป็นคติความเชื่อของคน

ไทย แต่เราก็พบว่าคนจีนก็นิยมให้บุตรชายของตนบวชเช่นกัน มีพิธีกรรมเต็มรูปแบบตามคติไทย ชาวจีนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็จะทำกันเต็มที่ ต่อมาคือพิธีแต่งงานตามพิธีไทย-จีนนั้น มีสิ่งที่ น่าสนใจคือคำว่า ถ้ำแก่ ซึ่งในพิธีแต่งงานของไทยหมายถึงผู้ใหญ่ฝ่ายชายที่ทำหน้าที่สู่ขอฝ่ายหญิง คำเดิมนี้น่าจะเป็นคำจีนที่หมายถึงเจ้าของร้าน หรือเจ้าของกิจการผู้มั่งคั่ง ซึ่งก็อาจคิดต่อไปได้อีกว่า ความมั่งคั่งอาจนำมาซึ่งความนับหน้าถือตาในสังคม จนได้รับการขอร้องให้ทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่ใน การสู่ขอ และอีกสิ่งหนึ่งนั้นก็คือขนมแต่งงานในขบวนขันหมากไทยนั้นนอกจากจะมีขนมกงและ ขนมไทยอื่น ๆ แล้ว ยังมีขนมจันอับ ขนมเปียะ ขนมไหว้พระจันทร์ ขนมโก๋ ถั่วตัด งาดัด ซึ่งเป็น ขนมตามวัฒนธรรมจีน มีความหมายไปในทางที่ดีงาม จึงทำให้คนไทยรับคตินี้มาด้วย ต่อมาคือ ธรรมเนียมจัดงานแซ่ฮิด เมื่อบุคคลมีอายุครบ 60 ปีเพื่อฉลองกันในรอบครัว ตามธรรมเนียมจีนสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ในงานนี้คือ ลูกท้อ ธรรมเนียมการจัดงานแซ่ฮิดได้ติดมากับ วิถีชีวิตของคนจีนในไทย ต่อมาคนไทยก็รับเอาธรรมเนียมการจัดงานแซ่ฮิดมาปฏิบัติบ้าง แต่เป็น เพียงการขียนแนวคิดมาโดยปรับรูปแบบเป็นของไทย คือไม่มีลูกท้อเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างคนจีน มีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อสร้างความเป็นสิริมงคลให้กับเจ้าของงาน สันนิษฐานว่าการจัดงานแซ่ฮิดในหมู่คนไทยนั้นน่าจะเป็นสิ่งที่ทำกันในราชสำนักมาก่อน แล้วจึง แพร่หลายมาสู่ชนชั้นสามัญทั่วไป และพิธีกรรมในวงจรชีวิตสุดท้ายของมนุษย์ก็คือพิธีกรรม เกี่ยวกับความตาย จุดที่น่าสนใจอยู่ตรงที่พิธีกรรมก่อนวันสวดกงเต็กนั้นจะมีการสวดอภิธรรมตาม ธรรมเนียมไทยก่อน มีการนิมนต์พระภิกษุไทยและพิธีกรรมแบบไทยทั้งหมด เมื่อสวดพระอภิธรรม ครบกำหนดหรือก่อนเคลื่อนศพไปสู่สถาน ลูกหลานจะจัดพิธีสวดกงเต็กตามธรรมเนียมจีนโดยเชื่อ ว่าเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2542, หน้า 145)

สำหรับการจัดพิธีกงเต็กนั้นเชื่อว่าจะมีแต่ในระดับสามัญชนเท่านั้นปรากฏว่าในระดับรัฐ ก็มีการจัดพิธีด้วยเหมือนกัน เช่น พระราชพิธีกงเต็กหลวง การพระราชพิธีดังกล่าวจะมีการจัดขึ้น เมื่อมีงานพระบรมศพและงานพระศพของพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ในพระบรมมหาราชวัง โดยมีบันทึกว่า การประกอบพระราชพิธีกงเต็กหลวงมีมาตั้งแต่ยุคต้นรัตนโกสินทร์ ครั้งแรกใน ช่วงต่อแผ่นดินรัชกาลที่ 3-4 เมื่อปีชวด พ.ศ. 2395 โดยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีกงเต็กถวายเป็นพระราชกุศลแด่ดวงพระวิญญาณพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยในครั้งนั้นทรงโปรดฯ ให้จัดตามธรรมเนียมจีน มีหลวงจีนญวนเป็น ผู้ประกอบพิธี เป็นเวลา 7 วัน 7 คืน จากนั้นมาพิธีกงเต็กจึงได้เข้ามาอยู่ในระเบียบของงานพระบรม ศพและพระศพเป็นการใหญ่ เพื่อถวายพระราชกุศลแก่เจ้านายที่สิ้นพระชนม์สืบต่อมาเรื่อย ๆ อาทิ งานพิธีกงเต็กหลวงในงานพระศพของสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พระมเหสีเอกในรัชกาล

ที่ 4 งานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2408 ซึ่งจัดถวายโดยบรรดา
นายอากรชาวจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร

ส่วนกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเล่าไว้ในสาส์นสมเด็จพระเจ้า พิธิกงเด็กหลวงได้จัดอย่าง
ยิ่งใหญ่ครบ 7 วัน 50 วัน และ 100 วัน เกิดขึ้นครั้งแรกในงานพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้า
สุนันทากุมารีรัตน์ กับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงแพชรรัตน ในปีมะโรง พ.ศ. 2423
จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้รับสั่งว่าให้มีการจัดพระราชพิธี
กองเด็กหลวงขึ้นในงานพระบรมศพของพระองค์เองด้วย ดังที่ทรงถึงกับระบุไว้ในพระราชพินัยกรรม
อย่างชัดเจนว่า ในการทำบุญ 7 วัน เมื่อไว้พระบรมศพก็ดี และในงานพระเมรุก็ดี ขอให้จัดการทำพิธี
กองเด็ก ถ้าไม่มีใครศรัทธาทำให้ข้าพเจ้าขอให้ทายาทของข้าพเจ้าหานักพรตอาณานิคมายมาทำให้
ข้าพเจ้า (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2542, หน้า 137) ตรวจจนถึงรัชกาลที่ 9 ก็มีการประกอบ
พระราชพิธีกองเด็กหลวงถวายในงานพระบรมศพสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี
ในรัชกาลที่ 7 งานพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี งานพระศพสมเด็จพระ
เจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และงานพระศพสมเด็จพระ
เจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

เมื่อสังเกตดูถึงความเป็นมาของพระราชพิธีกองเด็กหลวงที่ได้กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า
ราชสำนักไทยก็ได้มีการรับเอาวัฒนธรรมของจีนมาปฏิบัติร่วมด้วย คือวิธีการอุทิศส่วนกุศลให้กับ
ผู้ตายที่มีการปฏิบัติทั้งแบบไทยและแบบจีนร่วมกัน โดยพิธีกองเด็กซึ่งเป็นวัฒนธรรมแบบจีนได้เข้า
มามีบทบาทในบริบทแบบไทยนั่นก็คือ งานพระบรมศพและงานพระศพที่มีการจัดตั้งองค์ประกอบ
ต่าง ๆ เป็นแบบไทย เช่น การจัดพระราชพิธีบนพระที่นั่ง การบรรจุพระศพลงในพระโกศ การแต่ง
กายตามธรรมเนียมไทย ซึ่งท่ามกลางสภาพแวดล้อมแบบไทยเช่นนี้ รูปแบบวัฒนธรรมของจีนก็
สามารถเข้ามาปรากฏตัวได้อย่างกลมกลืน คือทางราชสำนักได้มีการจัดให้พระสงฆ์จีนขึ้นไปทำพิธี
กองเด็กหลวงหน้าพระโกศพระศพที่เป็นแบบไทย การกระทำในลักษณะนี้ไม่มีสิ่งใดที่เป็นความ
ขัดแย้งกันเลย เพราะแม้พิธีกรรมจะเป็นแบบจีนแต่จุดมุ่งหมายของผู้ประกอบพิธีกรรมก็มี
เช่นเดียวกับคนไทยคือ ต้องการอุทิศส่วนกุศลถวายให้แก่ดวงพระวิญญาณของเจ้านายที่
สิ้นพระชนม์

ดังนั้น วัฒนธรรมจีนจึงยังคงดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และหากพิจารณาให้ดีแล้วก็จะ
พบว่า พิธีกองเด็กหลวงที่ชาวจีนจัดถวายนี้นี้เป็นการแสดงความจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์ไทยที่สำคัญ
ยิ่งอย่างหนึ่ง ด้วยเหตุที่ชาวจีนถือว่าพิธีกองเด็กเป็นหนทางที่ดีที่สุดที่ทำให้ผู้ตายมีความสุขสบาย
ในโลกหน้า ดังนั้นพวกเขาจึงได้ถวายสิ่งที่ดีที่สุดของพวกเขาแด่พระราชวงศ์ของไทยนั่นเอง จาก
รูปแบบต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมจีนรู้จักที่จะปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยเพื่อให้ตนเองยัง

มีตัวตนอยู่ในสังคมไทยได้ต่อไป เพราะถ้าไม่ปรับที่ย่อมอาจจะทำให้ขัดกับราชสำนักไทยได้ เช่น ชาวจีนมิได้เรียกร้องให้ทางราชสำนักจัดรายละเอียดภายในงานเป็นแบบจีนไปเสียทั้งหมด แต่ ชาวจีนจะยังคงปล่อยให้มิชชนบธรรมเนียมแบบไทยปนอยู่ในงานพิธีกึ่งเด็กเสียดังเดิมเป็นส่วนใหญ่ อาทิ พระศพที่จัดอยู่ในพระโกศตามเดิมมิได้เปลี่ยนเป็นโลงไม้จำปา เครื่องสักการะพระศพก็ยังคงเป็น เครื่องทองน้อยแบบไทยมิได้เป็นรูปเทียนแบบจีน ฯลฯ เพียงแต่ชาวจีนมีการทำตัวเนื้อหาของพิธีกรรม การปฏิบัติที่เป็นแบบจีนเท่านั้น กล่าวให้ง่ายก็คือชาวจีนยังคงดำรงรักษาแก่นทางวัฒนธรรมไว้ได้โดยยอมให้ส่วนประกอบปลีกย่อยเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมที่ตนเองดำรงอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“เนื่องจากที่บ้านนับถือศาสนาพุทธ เมื่อครั้งที่พ่อเสียชีวิตจึงทำพิธีตามแบบไทย คือ มีพระสงฆ์มาสวดทั้ง 7 วัน เมื่อครบ 7 วันก็เอาศพฝากไว้ที่วัดและทำบุญทุก 7 วัน ด้วยการเลี้ยงพระ และถวายสังฆทานในช่วงนี้ทางครอบครัวต้องไว้ทุกข์ด้วย เมื่อออกทุกข์แล้วจึงทำพิธีออกทุกข์ หลังจากนั้นทางครอบครัวก็จะไปไหว้ศพอยู่เรื่อย ๆ จนครบหนึ่งปีจึงนำศพมาเผาแล้วนำกระดูกไปไว้ที่วัดพร้อมกับตั้งแท่นบูชาไว้ที่บ้านด้วย เมื่อถึงวันเซ็งเม้งทางครอบครัวและบรรดาลูกหลานก็จะซื้อของไปทำพิธีไหว้ที่วัด สำหรับตนเองก็คิดว่าจะทำเช่นนี้เหมือนกันคือเผาศพและคงไม่ฝังให้ยุ่งยาก”

(น้อย ภาวสุทธิ์, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2550)

“ทางครอบครัวเขามีบรรพบุรุษเป็นคนจีนซึ่งอพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดชลบุรีนานมาแล้วแต่เท่าที่จำได้ไม่เคยจัดพิธีกรรมศพแบบจีนเลย ซึ่งตนเองก็มีความรู้สึกที่ตนเองเกิดและโตในประเทศไทยพ่อแม่ก็นับถือศาสนาพุทธถึงแม้ว่าจะเป็นคนจีนก็ตาม ในเมื่อเราเข้ามาอยู่ในประเทศเขาก็ควรจะจัดพิธีกรรมตามความเชื่อของคนส่วนใหญ่ซึ่งก็ไม่น่าจะผิดอะไรซึ่งศาสนาแต่ละศาสนา ก็จะมีพิธีกรรมและความเชื่อที่ต่างกัน เช่น ตามคติพระพุทธศาสนา เมื่อญาติล่วงลับไปแล้วญาติพี่น้องที่อยู่เบื้องหลังจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ เรียกว่า ทักษิณานุประทาน คือ การทำบุญอุทิศผลให้แก่ผู้ล่วงลับ เป็นการทำหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อญาติ เรียกว่า ญาติธรรม เชื่อว่าญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ถ้าอยู่ในฐานะที่ควรได้รับย่อมจะได้ผลบุญที่ญาติอุทิศไปให้ ถ้าไม่อยู่ในฐานะที่ควรได้รับย่อมไม่ได้รับ ฐานะดังกล่าวนี้ คือการไปเกิดเป็นปรตาคูบชีวีปรต คือปรตที่คอยรับส่วนบุญที่เขากุศลให้ ถ้าเกิดเป็นอย่างอื่น เช่นมนุษย์ เทพ สัตว์ดิรัจฉาน ย่อมไม่ได้รับผลบุญนั้น การอุทิศผลบุญไปให้ชาวพุทธจึงทำเพื่อไว้เท่านั้น คือเพื่อว่าญาติของเราไปเป็นปรตคนนั้นเขาจะได้รับ

ผลบุญ และตัวเองถ้าว่างก็จะไปถือศีลหรือบวชเป็นประจำคือเราคิดว่าเราจะตายวันไหนไม่รู้ต้องเตรียมความพร้อมสำหรับการตายก่อนนั้นก็คือสะสมบุญกุศลเพื่อเป็นเสบียงไว้ชาตินี้”

(ไพศาล ศรีสำออง, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2556)

“ปู่ได้เล่าให้ฟังว่า พ่อของปู่ซึ่งก็คือเล่ากำได้อพยพมาจากเมืองจีนมาอยู่ในชลบุรีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ตอนนั้นเป็นโศกต่อมาได้มาแต่งงานกับลูกของคนจีนที่เมืองไทยซึ่งอพยพเข้ามาอยู่ก่อนหน้าแล้ว จนกระทั่งมีปู่ การเลี้ยงดูก็เลี้ยงดูแบบครอบครัวจีนทั่ว ๆ ไป มีวัฒนธรรมแบบจีน ๆ จนกระทั่งเล่ากำเสียชีวิตปู่ก็นำศพไปฝังที่สุสานเจ้าน้อย ปู่เล่าว่าตามธรรมเนียมจีนนั้นเราจะเผาศพไม่ได้ต้องฝัง และพ่อแม่ก็ได้สั่งเสียไว้ว่าถ้าท่านตายห้ามเผาย่างคนไทยต้องฝังเท่านั้นเพราะเราเป็นคนจีนไม่ใช่คนไทย จนต่อมาย่าซึ่งเป็นคนไทยเสียชีวิตทางครอบครัวของเราขณะนั้นไม่ได้จัดพิธีกรรมแบบจีนแล้ว ปู่บอกว่าเราเข้ามาอยู่เมืองไทยนานแล้วตอนนี้เท่ากับว่าเราก็เป็นคนไทยคนหนึ่ง ศาสนาเราก็นับถือศาสนาพุทธตามแบบของไทย ซึ่งถ้าเราจะเผามันก็ไม่น่าจะผิดธรรมเนียมอะไร เราเข้ามาอยู่บ้านเขาเมืองเขาในเมื่อเขามีประเพณีปฏิบัติอย่างไรเราก็ควรจะปฏิบัติให้เหมือนกับธรรมเนียมของบ้านเมืองเขา หลังจากนั้นปู่ก็บวชเป็นพระ จนกระทั่งมรณภาพ ทางครอบครัวเราก็จัดพิธีศพแบบไทยให้ จนถึงรุ่นพ่อทางครอบครัวเราก็เผาแบบพิธีไทยเช่นกัน ทั้งปู่ ย่า และพ่อนั้นเมื่อเผาเสร็จเราเอากระดูกส่วนหนึ่งไว้ที่วัดโดยทางวัดเขาจะมีช่องให้ใส่กระดูก ส่วนหนึ่งเราก็เอาใส่โกศไว้ให้ลูกหลานไปบูชาที่บ้าน ทางครอบครัวของเราก็จะมีการทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ท่านเหล่านั้นอยู่เสมอ ก็ตามธรรมเนียมและความเชื่อของศาสนาพุทธ เราเชื่อว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลสามารถส่งไปให้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ เมื่อตอนที่ท่านยังมีชีวิตอยู่เรารู้ว่าท่านเหล่านั้นชอบกินอะไรเราก็ทำบุญใส่บาตรส่งไปให้ ก็คงเหมือนกับที่ธรรมเนียมคนจีนที่เผาเครื่องกระชายงัดส่งไปให้นั่นแหละ เพราะฉะนั้นถ้าเราคิดว่าอันไหนจะเป็นการสะดวกเราก็จะทำอย่างนั้น และอีกอย่างตนเองก็ได้เคยบวชเรียนตามประเพณีไทยมาแล้วหนึ่งพรรษา จึงคิดว่าตอนนี้ตนเองเป็นคนไทยเต็มตัวและนับพุทธศาสนาแบบไทย ๆ ถึงแม้ว่าจะมีบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเมืองจีนก็ตาม”

(เขาวลิต กุลเสถียร, สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2556)

สรุปจากรูปแบบทางวัฒนธรรมของจีนที่ได้เข้ามาผสมผสานกับรูปแบบทางวัฒนธรรมของไทยตลอดวงจรชีวิตของบุคคลหนึ่งนี้ แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่คนจีนมีต่อผืนแผ่นดินไทยตลอดมา โดยวัฒนธรรมที่แสดงออกส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบของพิธีกรรมที่แสดงถึงคติความเชื่อของชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ซึ่งเมื่อพวกเขาอพยพมาแล้วพวกเขาก็ยังคงปฏิบัติ

ตามขนบธรรมเนียมจีนที่เคยมีมาแต่เดิม ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความสบายใจให้กับตนเอง หากจะให้
 เปลี่ยนแบบแผนการปฏิบัติอย่างกะทันหันก็จะเป็นสิ่งที่น่าลำบากใจยิ่งนัก และเชื่อแน่ว่าพวกเขา
 ก็คงจะไม่กระทำอย่างนั้นเป็นแน่ เพราะการกระทำเช่นนั้นถือเป็นการทำลายจิตวิญญาณและตัวตน
 ของความเป็นจีนที่ส่งผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจของชาวจีนเป็นอย่างมาก ดังนั้นในช่วงแรก
 รูปแบบการดำเนินวงจรชีวิตของชาวจีนจึงยังคงเป็นแบบเดิมอยู่ ต่อมาชาวจีนได้มีการเรียนรู้
 สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ความคิดความเชื่อของไทยมากขึ้น ทำให้พวกเขาเกิดการซึมซับ
 ชูชของคติความเชื่อของคนไทยเข้าไปด้วย โดยคติความเชื่อนี้มีการแทรกซึมลงไปจิตใจของ
 ชาวจีนผ่านทางการปฏิบัติตัวของคนไทยที่ทำให้คนจีนได้เห็นอยู่เป็นประจำ จนคนจีนเกิดความคุ้น
 ชินกับสิ่งที่คนไทยปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติตามคติความเชื่อของคนไทยนี้ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่ดี
 หรือบาปแต่อย่างใด เพราะวิถีปฏิบัติตามประเพณีทุกอย่างล้วนสื่อความไปในทางที่ดีงามทั้งสิ้น เมื่อ
 เป็นเช่นนี้แล้วจึงทำให้ชาวจีนเกิดการยอมรับวัฒนธรรมไทยให้เข้ามามีบทบาทควบคู่กับวัฒนธรรม
 จีนในวิถีชีวิตของตนเอง จากการสัมภาษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีต่างให้ความเห็น
 ตรงกันว่าในปัจจุบันขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อแบบจีนได้แปรเปลี่ยนและผสมผสาน
 ไปตามยุคสมัยและกาลเวลา ชาวไทยเชื้อสายจีนต่างก็ศรัทธาและเคารพในเทพเจ้า เซียน และพระ
 โพธิสัตว์ของจีนพร้อม ๆ กับศรัทธาในพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทของไทย
 พิธีกรรมและประเพณีจีนบางอย่างได้ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น พิธีกรรมศพ เป็นต้น บางพิธี
 มีพิธีกรรมแบบจีน โดยการตั้งศพทำกงเต็กและนิมนต์พระจีนมาสวดสลับกับพระสงฆ์ไทย และทำ
 การเผาศพแบบไทย

การเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานโดยการศึกษา

มีข้อเท็จจริงเป็นที่ยอมรับกันอยู่อย่างหนึ่งคือ การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญประการหนึ่ง
 เกี่ยวกับความเป็นจีนหรือไทยของคนรุ่นลูกหลานจีน ลูกหลานจีนได้รับการศึกษาแบบไทย ได้เรียน
 ภาษาไทย การที่มีเพื่อนเป็นคนไทยและอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างคนไทยแล้ว เด็กเหล่านี้จะมี
 ความเป็นไทยเร็วยิ่งขึ้น แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าลูกหลานจีนได้เรียนในโรงเรียนจีน คบเพื่อน
 เป็นลูกหลานจีน อยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างจีน เด็กเหล่านี้ก็จะคงความเป็นจีนอยู่ เกรียง เอี่ยมสกุล
 (2509, หน้า 49) กล่าวว่า ชาวจีนในประเทศไทยมีโอกาสกลายเป็นไทยได้ในชั่วลูกหรือหลานจีน
 แตกต่างจากชาวจีนประเทศอื่น ๆ ปัจจัยเรื่องนี้มีหลายประการ แต่ปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ
 การศึกษา การที่ลูกหลานจีนได้มีโอกาสคบหาสมาคมกับเด็กไทยและได้มีช่องทางเรียนในโรงเรียน
 ของรัฐบาลและเอกชนไทย หรือของมิชชันนารีนั้นเป็นแนวทางที่ดีที่สุด และเป็นประโยชน์ต่อ
 ส่วนรวมของประเทศไทยมากที่สุด แต่ถ้าปล่อยให้ลูกหลานชาวจีนเล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนราษฎร์ที่

สอนภาษาจีน (โรงเรียนจีน) หรือแสวงหาความรู้สูง ๆ จากคนจีน อยู่ในหมู่ลูกหลานคนจีนด้วยกันแล้ว โอกาสที่จะมีจิตใจเป็นคนไทยชั่วอายุที่สองหรือที่สามก็เป็นเรื่องยาก

การศึกษาของคนจีนสมัยก่อนมีโรงเรียนจีน

ก่อนที่จะมีการจัดตั้งโรงเรียนจีนในประเทศไทยนั้น การศึกษาของบุตรหลานชาวจีนกระทำกันด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. สอนหนังสือกันตามบ้าน โดยบิดามารดาของเด็กซึ่งมีฐานะดีจะจ้างครูจีนผู้ทรงคุณวุฒิมาสอน

2. สอนหนังสือกันตามศาลเจ้า โดยมีผู้ดูแลศาลเจ้าหรือที่เรียกกันตามภาษาชาวบ้านว่า “เฮียกง” เป็นผู้สอนหนังสือเด็กด้วยวิธีการใช้หนังสือคัมภีร์ศีลธรรมเก่าๆ นอกจากการสอนโดยใช้หนังสือเรียนดังกล่าวแล้ว ครูผู้สอนบางคนยังใช้วิธีการสอนด้วยการเล่านิทานประเภทวรรณคดีหรือเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนให้เด็กๆ นั่งฟัง การสอนแบบนี้ผู้สอนจะสอนด้วยภาษาจีนล้วน ๆ เด็กนักเรียนที่มาเรียนก็ไม่มีโต๊ะหรือม้านั่ง อุปกรณ์การสอนหรือสุขภาพของนักเรียนก็มิได้คำนึงถึง สำหรับค่าเล่าเรียนที่เรียกเก็บนั้นก็สุดแท้ แต่ผู้ปกครองจะให้สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น ข้าวสาร หรือปัจจัยอื่น ๆ เป็นต้น

3. ส่งไปรับการศึกษาที่ประเทศจีนโดยตรง ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นครอบครัวของคนจีนที่มีฐานะมั่งคั่ง จุดประสงค์ก็เพื่อให้บุคคลที่ไปเรียนเป็นผู้มีการศึกษาอย่างจีนแท้มากขึ้น

การที่ชาวจีนอพยพเข้าสู่ประเทศไทยมากขึ้นเป็นลำดับ นับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากชนกลุ่มน้อยเริ่มก่อตัวขึ้นทีละน้อยและค่อย ๆ เพิ่มความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ในสมัยที่ประเทศจีนเกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ เหตุการณ์ในจีนสมัยนั้นมีผลต่อพฤติกรรมของชาวจีนในประเทศไทยซึ่งก่อให้เกิดความไม่พึงปรารถนาของรัฐบาลไทยในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง เมื่อลัทธิชาตินิยมในจีนฟื้นตัวขึ้นมา คนจีนในประเทศไทยก็มีการเคลื่อนไหวตอบสนองทันที ทั้งทางด้านการเมืองและการเศรษฐกิจ เพื่อความร่วมมือกับการปฏิวัติในจีนอันเป็นประเทศบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวบทบาทดังกล่าวของชาวจีนยังดำเนินสืบเนื่องกันมาอย่างไม่หยุดยั้ง

นอกจากลัทธิชาตินิยมจีนจะแพร่ขยายไปในหมู่ชาวจีนในประเทศไทยแล้ว ปรากฏว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีลัทธิทางการเมืองแบบใหม่ที่เรียกว่า ลัทธิสาธารณรัฐ (Republic) และลัทธิคอมมิวนิสต์ จากจีนแพร่หลายเข้ามาสู่คนจีนในประเทศไทยอีก

ด้วย ความเชื่อในลัทธิชาตินิยมของจีนตามหลักไตรราษฎร์ของซุนยัตเซ็นก็ดี ความเชื่อในระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐก็ดี หรือความเชื่อในลัทธิคอมมิวนิสต์ ล้วนแต่เป็นปฏิกิริยาต่อประเพณีการปกครองของไทยในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชทั้งสิ้น ด้วยสาเหตุที่สืบเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศจีนนั่นเองที่ทำให้คนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแบ่งออกเป็น 3 พวกด้วยกัน พวกแรกคือ พวกชาตินิยมจีนที่นิยมระบอบสาธารณรัฐหรือพวกจีนกั๋วมินตั๋ง อีกพวกหนึ่งคือพวกจีนที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ ส่วนพวกสุดท้ายเป็นพวกรักสงบไม่ฝักใฝ่กับฝ่ายใด ตั้งหน้าประกอบอาชีพค้าขายของตนต่อไป จีนสองพวกแรกได้มีการเคลื่อนไหวอย่างสำคัญทางด้านการเมืองจนอาจจะก่อให้เกิดอันตรายต่อความมั่นคงของชาติได้ และเมื่อพรรคกั๋วมินตั๋งของจีนได้ประสบความสำเร็จในการรวมประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2471 ความภาคภูมิใจต่อการปฏิวัติของจีนในหมู่พวกชาตินิยมจีนในประเทศไทยก็ส่งผลให้เกิดความนิยมจีนอย่างรุนแรง การโฆษณาชวนเชื่อหลักการของลัทธิไตรราษฎร์ของคนจีนในประเทศไทยปรากฏขึ้นอย่างแพร่หลายทั้งอย่างลับๆ และเปิดเผยทั้ง ๆ ที่เป็นการผิดกฎหมายของบ้านเมือง ในขณะเดียวกันนั้นการขับเคี่ยวทางการเมืองและทหารจีนของกั๋วมินตั๋งกับจีนคอมมิวนิสต์ในประเทศจีนได้ดำเนินไปอย่างรุนแรง จนมีผลทำให้จีนทั้งสองพวกในประเทศไทยเพิ่มการรณรงค์ต่อต้านกันมากยิ่งขึ้น ต่างฝ่ายต่างดำเนินการที่จะเผยแพร่และโฆษณาชวนเชื่ออุดมการณ์ของพวกตนแก่ชาวจีนในประเทศไทย เพื่อให้การสนับสนุนในทุกด้านแก่จีนกั๋วมินตั๋งและจีนคอมมิวนิสต์ที่กำลังแตกแยกกันอย่างรุนแรงในประเทศจีน

ในโรงเรียนจีนเริ่มเป็นเวทีแข่งขันในการโฆษณาชวนเชื่อทั้งลัทธิชาตินิยมจีนของพรรคกั๋วมินตั๋งและลัทธิคอมมิวนิสต์ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ลูกจีนในโรงเรียนจีนทั้งหลายถูกสั่งสอนให้รักในประเทศจีนและกระทำการทุกอย่างเพื่อจีน โดยไม่คำนึงความสงบเรียบร้อยของประเทศไทยและคนไทยที่เป็นเจ้าของประเทศ จนเป็นเรื่องน่าวิตกสำหรับรัฐบาลไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะลูกจีนเหล่านี้จะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในผืนแผ่นดินไทย เป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองทั้งหมดในประเทศไทย จะต้องเข้าไปมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในประเทศไทย แต่กลับถูกปลูกฝังให้เลื่อมใสศรัทธาในระบอบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศจีน ร่องรอยของความแตกแยกระหว่างคนจีนในประเทศไทยกับคนไทยเริ่มปรากฏให้เห็น และจะเห็นได้ชัดขึ้นทุกทีถ้ารัฐบาลไม่ดำเนินนโยบายที่เหมาะสมต่อสถานการณ์

รัฐบาลไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนอย่างเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ การเข้าควบคุมโรงเรียนจีนและพยายามสร้างความผสมกลมกลืนในโรงเรียนจีน และโน้มนำความรู้สึกนึกคิดของลูกจีนเหล่านั้นให้โน้มเอียงมาเป็นแบบไทย และค่อย ๆ กลายเป็นไทยไปในที่สุด นโยบายเหล่านั้นได้แก่ การใช้

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งได้กระทำกันมาแล้วตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเครื่องมือดำเนินงาน ซึ่งขณะนั้นการใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เพื่อควบคุมโรงเรียนราษฎร์ รวมทั้งโรงเรียนจีนนี้มีบทบัญญัติแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลไทยในสมัยนั้นได้เริ่มคำนึงถึงการใช้โรงเรียนจีนเพื่อให้เกิดการผสมกลมกลืนชาติขึ้นเป็นครั้งแรกแล้ว ดังจะเห็นจากบทบัญญัติที่กล่าวว่า โรงเรียนราษฎร์จะต้องจัดสอนนักเรียนให้อ่านเขียนและเข้าใจภาษาไทยได้โดยคล่องแคล่วพอสมควร และจะต้องจัดให้นักเรียนได้ศึกษาหน้าที่ของพลเมืองที่ดีปลูกฝังความจงรักภักดีต่อประเทศไทย และมีความรู้ในภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของชาติด้วย เพราะว่าเยาวชนของชาติที่เกิดมาในราชอาณาจักรนั้นไม่ว่าจะเกิดจากบิดามารดาเป็นคนสัญชาติใด รวมทั้งลูกหลานจีนที่เกิดมาในประเทศไทย รัฐบาลไทยถือว่าเด็กเหล่านี้เป็นคนไทยโดยสัญชาติตามพระราชบัญญัติสัญชาติ 2456 (พระราชบัญญัติสัญชาติ, 2456, หน้า 179)

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าการที่ทางรัฐบาลไทยได้เริ่มใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์วางระเบียบควบคุมโรงเรียนจีนให้ดำเนินการสอนนักเรียนให้เป็นคนไทยและรักชาติไทย จึงนับได้ว่าการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้เป็นก้าวแรกที่สำคัญที่รัฐบาลไทยตระหนักถึงการป้องกันมิให้โรงเรียนจีนเป็นสถานอบรมให้ลูกหลานจีนคงความเป็นจีน และได้วางมาตรการที่จะให้โรงเรียนเหล่านี้เป็นเครื่องมืออบรมให้ลูกหลานจีนได้กลายเป็นไทยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากทัศนคติของชาวจีนที่ถือว่าโรงเรียนจีนเป็นสถาบันอันสำคัญในการที่จะให้การอบรมบุตรหลานของตนได้เรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีรองลงมาจากรอบครัว เมื่อเป็นเช่นนี้การควบคุมโรงเรียนจีนโดยมีพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันมิให้ชาวจีนใช้โรงเรียนจีนเป็นเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรม และมีให้ลูกหลานจีนคงความเป็นจีน

อย่างไรก็ตามต่อมาสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในปี พ.ศ. 2470 กระทรวงธรรมการจึงตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2470 ขึ้นใช้ควบคุมโรงเรียนจีนอีกฉบับหนึ่ง แต่ปรากฏว่าการควบคุมการจัดการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยสมัยนั้นยังไม่รัดกุมพอ รัฐบาลไทยจึงได้กำหนดนโยบายการควบคุมโรงเรียนจีนใหม่ ด้วยการวางแผนการร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ขึ้นใน พ.ศ. 2475 แต่ไม่ทันสำเร็จเพราะเกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเสียก่อน เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แผนการดังกล่าวจึงถูกระงับไป

ในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายการสร้างผสมกลมกลืนในโรงเรียนจีนนั้น รัฐบาลได้อาศัยข้อบังคับในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ที่กล่าวถึงการเรียนของนักเรียนลักษณะของครู และอาศัยข้อบังคับในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ที่ว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับเป็นหลักในการดำเนินการ นอกจากนี้รัฐบาลยังดำเนินนโยบายอื่น ๆ เป็นต้นว่า จะเปิด

สอนภาษาจีนในโรงเรียนไทย การสอนภาษาไทยในโรงเรียนจีน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับรัฐบาลไทยในลักษณะวิธีการต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังให้ลูกจีนรักชาติไทย เกิดความผูกพันซึ่งกันและกันในระหว่างคนจีนกับคนไทย อันจะเป็นผลดีต่อประเทศไทยในอนาคต และจะช่วยจัดปัญหาชนกลุ่มน้อยให้หมดไปด้วย อย่างไรก็ตามการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยก็ต้องประสบกับอุปสรรคบางประการซึ่งจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข และอุปสรรคบางอย่างก็ต้องอาศัยระยะเวลาเป็นสิ่งแก้ไข อุปสรรคที่สำคัญในการควบคุมคือจุดอ่อนของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งจะต้องแก้ไขอยู่หลายมาตราทีเดียว ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคทางด้านการตรวจโรงเรียนจีนเพราะขาดคนที่คนไทยแต่รู้ภาษาจีน อุปสรรคทางด้านการเมืองทั้งจากภายในประเทศไทยเองและจากต่างประเทศ ส่วนอุปสรรคสำคัญในการสร้างความผสมกลมกลืนคือลักษณะทางสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของคนจีนเอง รวมทั้งอุปสรรคในเรื่องระยะเวลาอันสั้นอีกด้วย

ถ้าพิจารณาตามนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในสมัย

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วน่าจะเห็นได้ว่าได้พยายามที่จะดำเนินการอย่างผ่อนปรนไม่กระทำการให้ชาวจีนเห็นว่าเป็นการเข้มงวดเกินไป ทั้งนี้เพราะเหตุว่าปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องเชื้อชาติอันจะก่อให้เกิดความแตกแยกระหว่างชนในชาติได้ง่ายในภายหลัง ถ้าดำเนินนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ การใช้นโยบายรุนแรงหรือใช้กำลังบังคับย่อมก่อให้เกิดปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างรุนแรงจากชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาวจีนได้เสมอ เพราะในขณะนั้นสถานการณ์ในประเทศจีนได้มีส่วนช่วยเหลือคนจีนในประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อมอยู่แล้ว ดังนั้นนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนจะเป็นหลักการอันสำคัญที่จะช่วยให้ลูกจีนกับลูกไทยผูกพันสนิทสนมกลมกลืนกันได้เป็นอย่างดีที่สุด

นอกจากนั้นในรัชกาลที่ 7 เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนจีน เข้าใจว่าทรงดำเนินพระบรมราโชบายเกี่ยวกับจีนภายใต้การถวายคำแนะนำของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชดำรัสของพระองค์สะท้อนความมุ่งหมายที่จะประสานประโยชน์และลบเลาะความบาดหมางใจที่เคยรู้สึกต่อกันอันเนื่องมาจากนโยบายต่อต้านจีนในรัชกาลที่ 6 ดังนี้ “...อันที่จริงไทยกับจีนนั้น ต้องถือว่าเป็นชาติที่เป็นพี่น้องกันโดยแท้ นอกจากนี้เลือดไทยกับเลือดจีนได้ผสมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว จนต้องนับว่าแยกไม่ออก ข้าราชการชั้นสูง ๆ ที่เคยรับราชการหรือรับราชการอยู่ในเวลานี้ ที่เป็นเชื้อจีนก็มีอยู่เป็นอันมาก แม้ตัวข้าพเจ้าเองก็มีเลือดจีนปนอยู่ด้วย โดยเหตุเหล่านี้ไทยและจีนจึงได้อยู่ด้วยกันได้อย่างสนิทสนมกลมเกลียวมาช้านาน ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์อะไรยิ่งไปกว่าที่จะขอให้มีความสัมพันธ์

ระหว่างไทยกับจีน ให้เป็นไปโดยสนิทสนมเหมือนอย่างที่แล้วมานี้ให้คงอยู่เช่นนี้ตลอดไป ข้าพเจ้าหวังว่าท่านทั้งหลายจะมีความเห็นพ้องกับข้าพเจ้า และจะตั้งใจสั่งสอนบุตรหลานให้มีความรู้สึกเช่นนั้น ในโรงเรียนของท่าน ท่านย่อมสั่งสอนให้นักเรียนรักประเทศจีน ข้าพเจ้ายังหวังว่าท่านจะสอนให้รักเมืองไทยด้วย เพราะท่านทั้งหลายได้มาตั้งเคหสถานอาศัยอยู่ประเทศสยาม ได้รับความคุ้มครองร่มเย็นเป็นอย่างดีจากรัฐบาลสยาม มีสิทธิทุกอย่างเหมือนคนไทย ได้รับความสุขสบายมั่นคงสมบูรณ์ในประเทศสยาม เพราะฉะนั้นความมั่นคงของรัฐบาลสยามและประเทศสยาม ย่อมเป็นสิ่งที่ท่านพึงประสงค์..." (รวมใจความพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนจีน เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470)

อย่างไรก็ตามด้วยระยะเวลาอันสั้น การดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เกือบจะไม่พบกับความสำเร็จดังที่ได้ตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้ เพียงแต่ช่วยบรรเทาความรุนแรงของความรู้สึก "เป็นจีน" ของลูกจีนในประเทศไทยให้ผ่อนคลายลงหรือหยุดชะงักลงบ้าง ถึงกระนั้นก็ตามก็นับได้ว่ารัฐบาลไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้วางนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยเอาไว้เป็นรากฐานสำหรับรัฐบาลไทยในสมัยต่อ ๆ มาดำเนินรอยตามเพื่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติสืบไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ไปแล้วรัฐบาลต้องการให้ประชาชนในชาติมีการศึกษาสูงขึ้น จึงออกประกาศบังคับให้โรงเรียนจีนสอนภาษาจีนให้น้อยลงกว่าเดิมอีก แล้วเพิ่มเวลาสอนวิชาต่าง ๆ เป็นภาษาไทยให้มากขึ้น แต่เมื่อเจ้าหน้าที่ไปตรวจพบว่าทางโรงเรียนจีนฝ่าฝืนไม่ยอมปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลทางการจึงได้ทำการสั่งปิดโรงเรียนจีนอย่างเด็ดขาด และได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติ โรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479 เพื่อควบคุมโรงเรียนจีนให้รัดกุมมากยิ่งขึ้น มีการเพิ่มโทษผู้กระทำความผิดให้สูงขึ้นและให้อำนาจในการสั่งปิดโรงเรียนอย่างเต็มที่แก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยไม่มีการอุทธรณ์ต่อศาลเหมือนกับพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 แต่อย่างไรก็ดี ทำให้โรงเรียนจีนสงบลงไปบ้าง

จนกระทั่งสมัยระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ก้าวขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้ดำเนินการกับโรงเรียนจีนต่าง ๆ อย่างเด็ดขาด ด้วยการสั่งปิดโรงเรียนจีนทั้งหมดเพื่อตอบสนองข้อเสนอของกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทยที่ให้ปิดโรงเรียนจีน เพราะปรากฏว่าโรงเรียนเหล่านี้ได้เคลื่อนไหวก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ และคราวนี้มีการดำเนินการทางการเมืองกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการเผยแพร่และการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ จนกระทั่ง พ.ศ. 2491 เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง จึงได้ดำเนินการปราบปรามโรงเรียนจีนอย่างเด็ดขาดและรุนแรง (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2514, หน้า 158-162)

เท่าที่ผ่านมานั้นตามความคิดเห็นของชาวจีนถือว่าการศึกษาภาษาจีน เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตนนอกเหนือจากครอบครัว ทั้งนี้เพราะเหตุว่าการศึกษาภาษาจีนในโรงเรียนจีนนั้นนอกจากจะทำให้ลูกหลานชาวจีนได้รับการเรียนรู้ภาษาแล้ว ยังได้เรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตแบบจีน นอกจากนี้แบบเรียนภาษาจีนที่ใช้ในสมัยก่อน ๆ นั้นเป็นแบบเรียนที่จัดทำขึ้นในประเทศจีน หนังสือเหล่านี้ได้แทรกคำสอนที่แฝงถึงการอบรมสั่งสอนให้เด็กมีความระลึกในเรื่องของชาตินิยมจีนอยู่ด้วย เช่น มีคำสอนว่า “ฉันเป็นคนจีน ฉันรักประเพณีของฉัน” เป็นต้น และครูจีนบางคนยังได้ใช้วิธีการสอนให้เด็กเกิดความรู้สึกค้นคว้าในเรื่องของชาตินิยม โดยให้บทเรียนที่กล่าวถึงภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์จีน ซึ่งคู่มือแล้วก็ไม่เกิดความรู้สึกในเรื่องชาตินิยมแต่อย่างใด แต่ครูจีนได้ใช้วิธีการอธิบายด้วยการเน้นกระตุ้นให้เด็กนักเรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของจีน และวัฒนธรรมอันสูงส่งของชาตินิยม ซึ่งย่อมมีส่วนที่จะทำให้เกิดความรู้สึกในเรื่องชาตินิยม นอกจากนี้บางโรงเรียนยังถูกใช้เป็นเครื่องมือของการเมืองในการจัดอบรมเด็กนักเรียนเกี่ยวกับลัทธิทางการเมืองอีกด้วย

นอกจากนั้นในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501-2506) ก็มีความเข้มงวดมากทางด้านคอมมิวนิสต์ ผู้คนไม่กล้าเรียนภาษาจีนเพราะกลัวถูกจับว่าเป็นคอมมิวนิสต์และถูกส่งกลับประเทศจีน คนจีนต่างเปลี่ยนแซ่เป็นนามสกุลและไม่กล้าพูดภาษาจีน ไม่บอกใครว่าตนเองมีต้นตระกูลเป็นคนจีน พยายามให้ลูกหลานเรียนภาษาไทยและมีความเป็นไทยในทุกด้านมากขึ้น ดังนั้นสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจีนอย่างมาก และในปัจจุบันนี้การศึกษาในประเทศไทยเป็นการศึกษาที่จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทย โดยภาครัฐจะเข้ามาดูแลโดยตรง และเปิดโอกาสให้เอกชนมีส่วนร่วมในการศึกษาดังแต่ระดับการศึกษาปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา สำหรับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยได้กำหนดให้พลเมืองไทยต้องจบการศึกษาอย่างน้อยที่สุดในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และต้องเข้ารับการศึกษาย่างต่ำสุดเมื่ออายุ 7 ปี ซึ่งการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเรื่องนี้มีความสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“ตนเองเรียนจบในระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ตั้งแต่เด็กเลยก็เข้าเรียนในโรงเรียนไทยของรัฐบาล คือโรงเรียนวัดกลางดอนที่หนองมนนี่แหละ ไม่เคยได้เข้าเรียนในโรงเรียนจีนหรือเรียนภาษาจีนเลย ตอนอยู่โรงเรียนก็มีเพื่อนทั้งที่เป็นคนไทยและคนจีน แต่ทุกคนในโรงเรียนหรือเพื่อน ๆ ในห้องก็ไม่ค่อยมีความรู้สึกเท่าไรหรือบอกว่าตนเองเป็นคนจีน เพราะมีอยู่ครั้งหนึ่งคุณครูถามว่า ห้องนี้มีใครเป็นคนจีนบ้าง ปรากฏว่าไม่มีใครยกมือสักคน ทุกคนบอกว่าเขาเป็นคนไทยหมด เหตุการณ์เช่นนี้น่าจะเป็นเพราะว่าพวกเราเกิดในเมืองไทยมั้งและเราเติบโตมา

ในสภาพแวดล้อมที่เป็นไทย ๆ มีศาสนาพุทธแบบไทย ๆ ถ้าจะถามว่าเมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เราจะจัดการกับพิธีศพของตนเองอย่างไรนั้นตอบ ได้เลยว่าก็เผาศพตามพิธีกรรมตามความเชื่อแบบไทย เพราะตามธรรมเนียมไทยเขาเป็นอย่างนั้น แต่กับเตี้ยไม่ได้เลยนะสั่งไว้ก่อนตายเลยว่าห้ามเผาอ้ว เตี้ยขาด อ้วเป็นคนจีนยังงี้ก็ต้องจัดพิธีศพให้ตามประเพณีที่บรรพบุรุษเคยทำมา แล้วแกยังได้เตรียม ซื่อที่ของแกไว้ก่อนตายด้วยสำหรับทำดวงซุ้ยพร้อมที่สำหรับแม่ด้วย ถึงแม้ว่าเตี้ยจะเกิดในเมืองไทย ก็ตามก็ยังมี ความเชื่อหลาย ๆ อย่างที่เป็นแบบจีน น่าจะเป็นเพราะตอนเป็นเด็กกึ่งเคยพาไปอยู่ที่ เมืองจีนมาระยะหนึ่งและได้เข้าเรียนหนังสือที่เมืองจีนด้วย ไม่ได้ให้เข้าเรียนในโรงเรียนไทย เนื่องจากตอนนั้นเตี้ยเล่าว่ารัฐบาลสั่งปิดโรงเรียนจีนไม่ให้มีการเรียนการสอนภาษาจีน พ่อของเตี้ยก็เลยให้แกไปอยู่ที่เมืองจีนพักหนึ่งและเรียนหนังสือที่นั่น พอเรียนจบก็กลับมาอยู่เมืองไทย ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่แกก็ทำบุญใส่บาตรกับพระสงฆ์ไทยนะและไปวัดอยู่เป็นประจำ”

(พิรวัส แซ่โล้ว, สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2556)

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์เยาวชนรุ่นปัจจุบันที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวจีนอพยพยังให้ สัมภาษณ์อีกว่าจากการที่ได้คุยกับพ่อแม่ของพวกเขาเองไม่มีใครให้จัดพิธีกรรมศพโดยการฝังอีก แล้วเพราะมันยุ่งยากและเป็นการลำบากแก่ลูกหลานมากเพราะสมัยนี้ไม่เหมือนกับสมัยก่อนพวก เด็ก ๆ ต้องเรียนหนังสือพอถึงวันแข่งม้งก็ไม่ค่อยมีลูกหลานไปไหว้ที่สุสานเพราะต่างก็ติดเรียนกัน หมด และบางคนก็ไปเรียนอยู่ต่างจังหวัดไกล ๆ ซึ่งเป็นการไม่สะดวกสู่เผาศพแบบคนไทย ไม่ได้ไร้จะจะทำบุญใส่บาตรไปให้บรรพบุรุษเมื่อไรก็ได้

สรุปปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวเร่งการผสมผสานให้ลูกหลานจีนกลายเป็นไทยมากขึ้นคือ ระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการของไทย ในอดีตรัฐบาลไทยได้มีนโยบายส่งเสริมการศึกษาไทย อย่างจริงจัง ในขณะเดียวกันก็มีนโยบายควบคุมโรงเรียนจีน โดยพิจารณาว่าโรงเรียนจีนเป็นเสมือน สถาบันแห่งการรักษาวรรณธรรมจีน ซึ่งเป็นเครื่องกีดขวางการที่จะให้ชาวจีนเข้าสู่สังคมไทยและ รู้สึกว่าตนเองเป็นคนไทยซึ่งควรจะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย ๆ เหมือนอย่าง ชาวจีนอพยพในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ถูกให้มีการผสมกลมกลืนเข้าสู่สังคมไทยอย่างราบรื่น ด้วยเหตุที่ไม่มีโรงเรียนจีนเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งทางสังคม ลูกจีนที่เกิดในไทยจะได้รับสัญชาติไทย โดยกำเนิด ส่วนมากจะได้รับสิทธิเหมือนคนไทยก็ต้องเข้าโรงเรียนตามการศึกษาภาคบังคับ การเข้าสู่อการศึกษาภาคบังคับหรือระบบโรงเรียนเป็นการขยายความสัมพันธ์ออกจากแวดวง ครอบครัวเงินของตนเอง การได้คลุกคลีเล่นหัวกับกลุ่มเพื่อนในโรงเรียนเป็นการได้เรียนรู้ วัฒนธรรมและแบบแผนการดำรงชีวิตแบบไทยจากหนังสือบทเรียน จากเพื่อนในโรงเรียน และจาก เพื่อนบ้านด้วยการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเป็นประติมากรรมในโรงเรียน ระบบการศึกษาแบบ

ไทยทำให้เริ่มหันเหลูกจีนสัญชาติไทยไปจากแบบแผนทางวัฒนธรรมจีนไม่มากนักน้อย จะเห็นได้ว่า การศึกษาเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยทำให้ลูกหลานจีนเป็นไทยได้เร็วขึ้น หรือจะทำให้ ลูกหลานจีนคงมีความเป็นจีนอยู่ต่อไป

จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมศพเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เป็น วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น สภาพสังคมในอดีตกับสภาพสังคมในปัจจุบันมีบริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน พิธีกรรมศพของสังคมอดีตย่อมเหมาะสมกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของสังคมในอดีต เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปพิธีกรรมย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมในปัจจุบัน

จารีตประเพณีเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประ โยชน์ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ขณะที่สร้างขึ้นในตอนแรกเนื่องด้วยสภาวะแวดล้อมของชีวิตเป็นอย่างหนึ่ง ซึ่งสอดคล้อง เหมาะสมกับประเพณีที่กำหนดขึ้นนั้น คนที่อยู่และทำการตอบสนองกันได้ประโยชน์ตรงตาม ความประสงค์ และตราบใดที่สภาวะแวดล้อมของชีวิตมิได้เปลี่ยนไป สังคมยังสามารถอบรมสั่ง สอนสมาชิกให้เข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ ผู้ที่กำหนดสร้างและผู้ร่วมใช้ประเพณีที่สมมติ กันขึ้นมาแต่แรกนั้น ไม่มีโอกาสรู้ถึงสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในภายหลัง ซึ่งถ้าได้รู้ อาจจะเป็น ผู้แก้ไขเปลี่ยนแปลงประเพณีที่ตนกำหนดไว้เองด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้น คนรุ่นหลังที่ยึดถือไว้แต่ไม่ พิจารณาด้วยเหตุผล ไม่รู้ว่าสภาวะแวดล้อมอย่างไรเหมาะสมสอดคล้องกับประเพณีอะไร ยึดถือ กันไว้เพราะ ได้ชื่อว่าเป็นประเพณี อย่างนี้อาจเสียประโยชน์ของชีวิตมากกว่าจะได้ ประกอบกับ ปัจจุบันนี้สภาวะแวดล้อมของชีวิตเปลี่ยนแปลงด้วยอิทธิพลของมนุษย์และความเจริญทาง วิทยาศาสตร์ การใช้ประเพณีที่ขึ้นกับสภาพความจำเป็นของชีวิต อาจเป็นการเร่งทำลายมากกว่า จะช่วยธำรงสังคมและหมู่คณะ